ANTOLOGII * BIOGRAFII * COMPENDII

Multum in parvo

Nr. 2

LIMBA ROMÂNĂ

(COMPENDIU)

Vol. 2

de Ovidiu Moceanu

Editura Orientul Latin

Scanned with OKEN Scanner

OVIDIU MOCEANU

LIMBA ROMÂNĂ

(COMPENDIU)

Vol. 2

Sintaxa

Editura Orientul Latin

Scanned with OKEN Scanner

EDITURA „ORIENTUL LATIN“
ISBN 973-95474-6-x

Coordonatorul colecției:

Prof. IUSTINA ITU

BRAȘOV — 1992

Scanned with OKEN Scanner

I. OBIECTUL SINTAXEI

Parte a gramaticii care studiază regulile îmbinării cuvintelor în propoziții și a propozițiilor în fraze.

Prin urmare:

1. **sintaxa propoziției**

2. **sintaxa frazei**

Între cuvinte, în cadrul propoziției, și între propoziții, în cadrul frazei, se stabilesc anumite raporturi, prin mijloace bine definite, specifice.

II. MIJLOACELE DE EXPRIMARE A RAPORTURILOR SINTACTICE

Între cuvinte și între propoziții sau chiar între cuvinte și propoziții, se stabilesc raporturi:

— **de coordonare**
— **de subordonare**

Exprimarea raporturilor sintactice se poate face prin mijloace:

1. **morfologice** (flexiune și nonflexiune, acord, recțiune)

2. **sintactice** (joncțiune, juxtapunere, topică)

3. **fonetice** (intonație, pauză)

Scanned with OKEN Scanner

Observații

Topica (ordinea cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază) poate avea importanță în precizarea raporturilor dintre cuvinte.

Compară:

Părinții iubesc copiii.
Copiii iubesc părinții.

III. RAPORTUL DE COORDONARE

Se stabilește între părți de propoziție de același fel (subiecte, atribute, complemente, nume predicative) sau între propoziții de același fel (subordonate de diferite feluri, principale).

1. COORDONAREA ÎN PROPOZIȚIE

— **între două sau mai multe subiecte simple** (așadar, în cadrul subiectului multiplu):

Exemplu

Tata, mama și *fratele* meu citesc mult.

— **între două sau mai multe atribute**

Exemplu

Avea o fată *frumoasă, cuminte* și *harnică.*

Nota bene! Nu se vorbește de atribut multiplu, după cum nici de complement multiplu. Explicația ar fi că subiectul multiplu se comportă gramatical ca o singură unitate determinînd anumite caracteristici ale predicatului. Nu același lucru se întîmplă cu atributul și complementul.

— **între două sau mai multe complemente**

Exemplu

Și-au cumpărat *caiete, cărți, gume.*

— **între două sau mai multe nume predicative**

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

Ea este *frumoasă, harnică și cuminte.*

Observații

În propoziția de mai sus, numele predicativ formează un nume predicativ multiplu.

Raportul de coordonare în propoziție se exprimă prin:

a. **conjuncții și locuțiuni conjuncționale, coordonatoare:**

— **copulative:** și, nici, precum și, iar (cu sens copulativ — „și"

— **adversative:** dar, iar, însă, ci, numai că

— **disjunctive:** fie, ori, sau

— **conclusive:** așadar, deci, prin urmare, ca atare ș.a.

Nota bene! Raportul de coordonare, ca și în frază, se va numi: copulativ, adversativ, disjunctiv, conclusiv.

b. **juxtapunere**

Semnul juxtapunerii este, cel mai frecvent, virgula

Observație

Nu orice virgulă exprimă un raport de coordonare chiar dacă, aparent, ar fi vorba de o asemenea situație.

Exemplu

Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor.
(virgula este aici semnul elipsei verbului)
Fraza „Ai carte, ai parte" va fi interpretată corect dacă vom folosi conjuncția „dacă" la începutul ei.

2. COORDONAREA ÎN FRAZĂ

Raportul de coordonare în frază se exprimă prin:

a. **joncțiune** (conjuncții și locuțiuni conjuncționale coordonatoare).

Observații

Natura raportului este identică raportului din propoziții. Se exprimă prin aceleași conjuncții și locuțiuni conjuncționale. Să examinăm însă sensul raporturilor:

Scanned with OKEN Scanner

— **copulativ** (o acțiune se adaugă altei acțiuni)

Exemplu

A scris / și / a citit pînă tîrziu.

1 → 2 →

— **adversativ** (acțiunile se opun)

Exemplu

A citit /, dar / n-a înțeles.

1 → ← 2

— **disjunctiv** (acțiunile se exclud)

Vii / sau / mai rămîi?

1 ← / 2 →

— **conclusiv** (o acțiune decurge din altă acțiune, este concluzia acesteia)

A învățat mult /, deci / s-a descurcat la examen.

1 → 2 →

b. **juxtapunere sau parataxă**

Exemplu:

Am venit, am văzut, am învins.

1 2 3

Observații

Pauza, determinată de o anumită *intonație*, poate indica tipul raportului sintactic (de coordonare sau subordonare).

Compară

Nu mai vreau.

Nu, mai vreau.

sau:

Nu a spus / că / n-a vrut

1 2 (c. directă)

Nu a spus/, că / n-a vrut.

1 2 (cauzală)

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene! Raportul de coordonare în frază se realizează între:

— două sau mai multe propoziții principale

— două sau mai multe propoziții subordonate, dacă se subordonează aceleiași regente

Exemplu

Se vede:/ că / ai citit / și / că te pasionează...
(între subordonatele 2 și 3 — coordonare)

IV. RAPORTUL DE SUBORDONARE

Este raportul dintre două cuvinte sau două propoziții în care un cuvînt depinde de altul sau o propoziție de alta.

Nota bene! Termenul *regent* desemnează cuvîntul de care depinde alt cuvînt. Termenul *regentă* desemnează propoziția de care depinde altă propoziție.

Exemplu

„*Carte* frumoasă, cinste cui te-a scris".
(regent)

Am primit o carte / despre care am citit.
(regentă)

Observații

Atît analiza frazei cît și analiza propoziției se poate face și prin schemă, indicînd raporturile de coordonare sau subordonare între cuvinte și propoziții. Vezi subcapitolul *Corespondența dintre părțile de propoziție și propoziții*.

1. SUBORDONAREA ÎN PROPOZIȚIE

Se realizează prin:

a. **flexiune**

Exemplu

Impresiile *cititorilor* au fost puternice.
(regent) atr.

Scanned with OKEN Scanner

b. **nonflexiune**

Realizează un raport de tip apozitiv.

Exemplu

Au ajuns în satul *Broșteni*.
(regent) apoziție

Observații

Este locul să arătăm care sînt părțile de vorbire care pot fi termeni regenți, adică pot avea determinanți:

— **substantivul**

— **pronumele**

— **numeralul**

Nota bene!

Orice parte de vorbire care determină un substantiv, un pronume sau numeral va avea funcția sintactică de atribut.

Exemplu

Lectura expresivă are farmec.
subst. atr.

Unul din voi știe rezultatul.
pron. atr.

Douăzeci de elevi au citit cartea.
numeral atr.

— **adjectivul**

— **verbul**

— **adverbul**

— **interjecția**

Nota bene!

Părțile de vorbire care determină adjective, verbe, adverbe, interjecții sînt complemente.

Exemplu

Înalt cît casa ...
adj. compl.

Scanned with OKEN Scanner

Merge la școală.
verb compl.

Ai lucrat aproape *bine*.
compl. adv.

Iată gara!
interj. compl.

c. **acord**

Acordul este o potrivire a însușirilor unui cuvînt cu însușirile gramaticale ale altui cuvînt. Cuvîntul regent își impune caracteristicile sale cuvîntului care îl determină.

Adjectivul se acordă cu cuvîntul determinat în gen, număr, caz, *nu și în funcție*. Un adjectiv, ca urmare, poate avea funcția de atribut, chiar dacă este la nominativ, datorită acordului cu cuvîntul regent.

De asemenea, poate avea funcția de atribut, chiar dacă e la cazul vocativ.

Exemplu

Zile *frumoase*, ați fugit!
(vocativ)

Au venit zile *frumoase*.
(nominativ)

Observații

O problemă discutată în literatura de specialitate e a acordului între predicat și subiect. Se știe că predicatul se acordă cu subiectul în persoană și număr, iar dacă e nominal trebuie să avem în vedere și acordul numelui predicativ cu subiectul. Deși există acest acord, nu îl vom considera raport de subordonare, predicatul fiind parte principală de propoziție. Atenție, așadar, la întocmirea schemei relaționale a propoziției.

d. **joncțiunea prin prepoziții**

Prepozițiile realizează legătura, cum spune definiția lor, între atribut sau complement și părțile de vorbire determinate.

Exemplu

Vine *la* mine.
compl.

Zilele *de* primăvară...
atr.

Scanned with OKEN Scanner

Observații

Să ne reamintim o calitate gramaticală a prepozițiilor: ele cer anumite cazuri, adică termenul subordonat stă la un anumit caz „dictat" de prepoziție. Nu se folosesc prepoziții la cazurile nominativ și vocativ. Vom ști întotdeauna cazul cuvîntului subordonat dacă vom cunoaște prepozițiile cu regim cazual:

— *genitiv:* asupra, contra, împotriva, înaintea, înapoia, dinaintea, dinapoia, deasupra etc.
locuțiunile prepoziționale — în lungul, în latul, de-a lungul, de-a latul etc. (vezi *Prepoziția* și fii atent că se disting de altele prin faptul că sînt „articulate", adică se termină în *a* sau *l*).

— *dativ:* datorită, grație, mulțumită, potrivit, conform, asemenea (sînt „nearticulate"),

— *acuzativ* — toate celelalte prepoziții: de, la, cu, spre, înspre de la, de pe la etc. (marea majoritate a prepozițiilor; ele se verifică așa cum s-a arătat la capitolul respectiv, cu ajutorul pronumelui „mine" — *la* mine, *cu* mine, *de* mine etc.).

Nota bene!

Însușirea termenului regent de a impune termenului subordonat anumite calități gramaticale este cunoscută sub numele de *recțiune*. Se mai folosește noțiunea de *regim gramatical*.

Recțiunea se manifestă în propoziție în următoarele situații:

— după verbele tranzitive apar complemente directe

— după interjecțiile predicative cu caracter tranzitiv apar complemente directe

— prepozițiile și locuțiunile prepoziționale cer anumite cazuri

— conjuncția „să" impune folosirea unui verb la conjunctiv.

2. SUBORDONAREA ÎN FRAZĂ

Se realizează prin: elementele joncțiunii.

Ele sînt:

a. **conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale subordonatoare** (că, să, dacă, încît, ca să, în loc să, chiar dacă etc.)

Scanned with OKEN Scanner

b. părți de vorbire cu valoare de elemente de legătură:

— **pronumele relative și adjectivele pronominale** (însoțite sau nu de prepoziții): care, cine, ce, cît (cu care, de care, cu cine, de cine, la ce, cu cît etc.)

Exemplu

Știe / *cu cine* are de lucru.
despre ce e vorba.
cu care ai fost acolo.
cu cît vei contribui...

Observații

În anumite situații, și pronumele interogative au valoare de elemente de relație.

Exemplu

M-ai întrebat / *ce* gîndesc?

— **pronumele și adjectivele pronominale nehotărîte:** fiecare, oricare, orișicare, oricine, oricît, orice, oricine etc.

Observații

Numai anumite pronume și adjective pronominale nehotărîte sînt elemente de legătură (după cîte se observă, cele formate din pronume relativ-interogative).

— **adverbele relative** (simple sau compuse, însoțite sau nu de prepoziții): cum, unde, cînd, cît (cînd este invariabil); dar și: oricînd, oricum, oriunde, orișicît, orișicînd, orișiunde etc. sau: de unde, pînă unde, de cînd, pînă cînd, de cum, despre cum etc.

— **de** (nu e prepoziție în această situație, ci conjuncție), dacă are sensul „dacă", „încît", „să".

Exemplu

Vin /, *de* mă chemi (dacă)

A citit așa de mult, *de* nu mai vede bine.
(încît)

Nota bene!

În general, elementele relaționale nu sînt specializate, adică nu indică un anumit tip de propoziție. Totuși, unele conjuncții și locuțiuni conjuncționale sau locuțiuni adverbiale, prin sens, indică felul subordonatei.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

căci *(cauzală)*, deși *(concesivă)*, deoarece *(cauzală)*, fiindcă *(cauzală)*, încît *(consecutivă)*, ca și cum, ca și cînd *(modale)*. Aceste elemente pot fi folosite ca mijloace de verificare pentru alte locuțiuni în precizarea felului subordonatei.

Observații

Propoziția de care depinde altă propoziție se numește *regentă*. Regenta poate fi subordonată sau principală.

Exemplu

Nu cred / că-i bine / să vii mai tîrziu.
(regentă) (sub. regentă) (sub.)

Și în frază funcționează **recțiunea.** După adverbele predicative apar cu necesitate propoziții subordonate subiective. Propozițiile predicative apar după verbe copulative. Verbele tranzitive sînt determinate de completive directe. După cum s-a observat, unele conjuncții impun felul subordonatei.

V. CORESPONDENȚA DINTRE PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE ȘI PROPOZIȚII

Fraza, ca și propoziția, este un enunț.

Propoziția e un enunț (comunicare) cu un singur predicat. Fraza — un enunț cu mai multe predicate.

O propoziție poate fi oglinda unei fraze; o frază poate fi oglinda unei propoziții (de astădată, „oglinda" dilată proporțiile).

Textul unei fraze funcționează, din punct de vedere strict sintactic, întocmai ca textul unei propoziții.

În exemplele:

Leneșul mai mult aleargă.
(subiect)
Cine este leneș mai mult aleargă.
(subiectivă)

Se observă cu ușurință că în locul subiectului poate apărea o propoziție care nu aduce nimic în plus ca sens, dar transformă enunțul inițial într-o frază. Drumul poate fi parcurs și în sens invers.

Scanned with OKEN Scanner

Așa cum am văzut mai sus, atît coordonarea cît și subordonarea se întîlnesc și în propoziții și în fraze (diferind elementele de exprimare, uneori).

1. EXPANSIUNEA

Extinderea, dezvoltarea este trecerea de la o propoziție la o frază, transformînd părțile de propoziție (toate sau numai unele) în propoziții subordonate.

Nota bene!
Expansiunea duce la transformarea atributului în atributivă, a complementului în completivă, propoziții subordonate.

Exemplu

Ți-am adus o carte *nouă*.
(atr.)
Ți-am adus o carte / *care a apărut acum*.
(atributivă)
Aștept *venirea* ta.
(c. dir.)
Aștept / *să vii tu*.
(c. directă)

Trebuie să fim atenți la faptul că subiectul și numele predicativ generează subordonate, deși subiectul e parte principală de propoziție iar numele predicativ face parte din predicatul nominal, deci dintr-o parte principală de propoziție.

Fiecare parte de propoziție are, în frază, o propoziție corespondentă:

— **subiectul** devine **subiectivă**
(v. exemplul de mai sus)
— **numele predicativ** ..... **predicativă**

Exemplu

El este *așa*. El este *cum îl știi*.

Observații

Deși se numește predicativă, propoziția respectivă corespunde numelui predicativ, nu predicatului.

— **atributul**.....**atributivă**

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

Omul *harnic* este respectat.
Omul / *care este harnic* / este respectat.

— **complementul direct**.....**completivă directă**

Exemplu

Nu pot *aștepta* atît.
Nu pot / *să aștept a îl,*

— **complementul indirect**.....**completivă ind.**

Exemplu

M-am săturat *așteptînd.*
M-am săturat / *să aștept.*

— **compl. circ. de loc**.....**circumstanțială de loc**

Exemplu

Am fost *acolo* Am fost / *unde m-ai trimis.*

— **compl. circ. de timp**.....**circumstanțială de timp**

Exemplu

Am sosit *acum.* Am sosit / *cînd m-ai chemat.*

— **compl. circ. de mod**.....**circumst. de mod**

Exemplu

Am procedat *bine.* Am procedat / *cum ai spus.*

— **compl. circ. de cauză**.....**circ. de cauză**

Exemplu

Moare *de sete.* Moare *pentru că îi este sete.*

— **compl. circ. de scop**.....**circ. de scop (finală)**

Exemplu

S-a pregătit *pentru examen.*
S-a pregătit / *să susțină un examen.*

— **compl. circ. concesiv**.....**circ. concesivă**

Exemplu

Chiar pe ploaie, și tot voi merge.
Chiar dacă plouă, și tot voi merge.

— **compl. circ. consecutiv**.....**circ. consecutivă**

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

E o poezie prea frumoasă *pentru a fi ignorată.*
E o poezie prea frumoasă *încît să fie ignorată.*

— compl. circ. condițional .....condițională

Exemplu

Învățînd cu atenție, vei reuși.
Dacă vei învăța cu atenție, vei reuși.

Cînd se realizează un exercițiu de expansiune, procedăm în felul următor:

— găsim un element de legătură adecvat
— transformăm un verb de la mod nepersonal la mod personal
— transformăm un infinitiv lung (care în limba noastră e substantiv) în verb la mod personal.

Exemplu

Înțeleg *mirarea* ta.
Înțeleg / *că te miri.*
Înțeleg / *de ce te miri.*

— echivalăm, ca sens, o parte de propoziție

Exemplu

El s-a făcut *alb* la auzul știrii.
El s-a făcut / *cum e varul* / la auzul știrii.

— introducem un verb copulativ lîngă partea de vorbire respectivă

Exemplu

Omul *harnic...* Omul / *care este harnic...*

— găsim un cuvînt (de obicei un verb cu valoare de predicat) din familia cuvîntului pe care trebuie să-l transformăm

Exemplu

Nu da crezare *mincinosului.*
Nu da crezare / *cui minte.*

Nota bene!

Evident, există și alte modalități de realizare a expansiunii. Un lucru trebuie să fie limpede: chiar dacă nu se suprapune perfect ca sens, propoziția formată trebuie

Scanned with OKEN Scanner

să aibă aceeași funcție sintactică în enunț. Pentru aceasta, atenție la precizarea corectă a funcției sintactice în propoziție. De asemenea, e bine de știut că părțile de propoziție care determină cuvîntul transformat intră în alcătuirea propoziției nou formate, nu rămîn undeva în suspensie, nici nu trebuie omise.

Exemplu

Citind cu atenție textul, mi-am dat seama de greșeli...
Cînd am citit cu atenție textul...

Nota bene!

Expansiunea e un mijloc foarte eficient de precizare a funcției sintactice a unui cuvînt în propoziție. Propoziția la care apelăm prin extindere ne indică mai clar funcția.

Exemplu

Am plecat în oraș *după cumpărături.*
(complement de scop, nu indirect)
Iată:
Am plecat în oraș *să cumpăr...*
(circ. de scop)

2. CONTRAGEREA

Este procedeul invers expansiunii, constînd în trecerea de la o propoziție subordonată la o parte de propoziție echivalentă.

Astfel

— **subiectiva** devine **subiect**

Exemplu

Se cunoaște / *cine a făcut asta.*
Se cunoaște *făptașul.*

— **predicativa** ..... **nume predicativ**

Exemplu

A fost întotdeauna *cum trebuie.*
A fost întotdeauna *harnic.*

— **atributiva** ..... **atribut**

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu
Iată cartea / *pe care ți-am recomandat-o.*
Iată cartea *recomandată.*

— **compl. directă** ..... **compl. direct**

Exemplu
Nu poți / *să afirmi asta.*
Nu poți *afirma* asta.
— **compl. indirectă** ..... **compl. indirect**

Exemplu
Te puteai gîndi / *cum e mai bine.*
Te puteai gîndi *la o soluție.*
— **circumst. de loc** ..... **compl. circ. de loc**

Exemplu
Du-te / *unde le-am trimis*
Du-te *acolo.*
— **circ. de timp** ..... **c. circ. de timp**

Exemplu
Am ajuns / *cînd trebuia.*
Am ajuns *atunci.*
— **circ. de mod** ..... **c. circ. de mod**

Exemplu
Am procedat / *cum ai spus.*
Am procedat *întocmai.*
— **circ. de scop** ..... **c. de scop**
(finala)

Exemplu
L-a lăudat / *ca să-l încurajeze.*
L-a lăudat *pentru a-l încuraja.*
— **circ. concesivă** ..... **c. concesiv**

Exemplu
Deși era bolnav, a venit la școală.
Chiar bolnav, a venit la școală.
— **circ. de cauză** ..... **compl. de cauză**

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

N-a văzut / *pentru că a fost neatent.*
N-a văzut *de neatent.*

— **circ. condiţională ..... compl. condiţional**

Exemplu

(Dacă) ai carte, ai parte.
Învăţînd, vei avea parte.

— **circ. consecutivă ..... compl. consecutiv**

Exemplu

E prea frumos *ca să fie adevărat.*
E prea frumos *pentru a fi adevărat.*

Pentru realizarea contragerii, procedăm la:

— eliminarea elementelor de legătură

— trecerea verbelor de la moduri predicative la moduri nepredicative

— transformarea unor verbe în infinitive lungi, care în limba noastră sînt substantive

— echivalăm, ca sens, propoziţia cu o parte de propoziţie

Observaţii

În ce priveşte sensul, nu trebuie să fim obsedaţi de suprapunerea perfectă de sens între propoziţie şi partea de propoziţie.

VI. TIPURI DE PROPOZIŢII

1. DUPĂ IMPORTANŢA ÎN FRAZĂ

1. principale

Sînt propoziţiile care au sens deplin, nu depind de alte propoziţii.

2. subordonate sau secundare

Sînt propoziţiile care depind de alte propoziţii.

Observaţii

Atît propoziţiile principale, cît şi cele secundare, pot fi regente, adică pot avea subordonate.

Scanned with OKEN Scanner

2. DUPĂ ASPECT

1. **afirmative**
2. **negative** — predicatul este însoțit de negație

Exemplu

Tu nu crezi.

3. DUPĂ SCOPUL COMUNICĂRII

1. **propoziții enunțiative:** prezintă o informație, comunică ceva, enunță o informație.

Exemplu

Ieri a plouat.

2. **interogative:** cer o informație, formulează întrebări

Exemplu

Ieri a plouat?

Propozițiile enunțiative pot fi de mai multe feluri, după modul verbului predicat, adică după felul cum consideră vorbitorul acțiunea (reală, posibilă, dorită etc.)

Nota bene!

Ne orientăm după verbul predicat, care poate fi la: indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ.

Astfel:

— propozițiile **enunțiative propriu-zise** sînt propozițiile care au predicatul la modul indicativ (acțiunea reală)

Exemplu

Tu citești mult.

— propozițiile **enunțiative potențiale** exprimă posibilitatea realizării unei acțiuni, o acțiune posibilă (predicatul, în general, la conjunctiv, dar poate fi și la optativ)

Exemplu

Ai putea *să citești mai mult.* (conj.)
Aș putea citi mai mult. (optativ)

— propozițiile **enunțiative optative**

Exemplu

Aș face o excursie. (acțiune dorită, mod condițional-optativ)

— propozițiile **enunțiative imperative** (verb la mod imperativ — poruncă, îndemn, ordin etc.)

Exemplu

Fii mai atent!

Propozițiile interogative pot fi de asemenea de mai multe feluri, după modul verbului predicat (care exprimă felul cum consideră vorbitorul acțiunea):

— propoziții **interogative propriu-zise:** construite cu modul indicativ, arată o stare considerată reală

Exemplu

Cînd vei citi această carte?

— propoziții **interogative optative:** conțin o întrebare cu privire la o dorință:

Ai citi această carte?

Nota bene!

Nu există propoziții interogative imperative, pentru că nu e posibilă formularea concomitentă a unei cerințe și a unei întrebări.

Observații

Clasificarea propozițiilor după scopul comunicării, ca și după modalitate, se face și pornind de la intonație.

4. DUPĂ ATITUDINEA VORBITORULUI

Față de ceea ce comunică propoziția, starea sa afectivă:

1. **exclamative** (afective) — vorbitorul lasă să se vadă starea sa afectivă (plăcere, surpriză, admirație etc.).

Exemplu

Frumoasă treabă ai făcut!

2. **neexclamative** (neafective) — vorbitorul nu-și exprimă starea sufletească.

Exemplu

Ai făcut o treabă frumoasă.

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene!

O propoziție poate fi, așadar, enunțiativă și exclamativă, interogativă și exclamativă, ori enunțiativă neexclamativă, interogativă neexclamativă. E bine să reținem acest lucru pentru că are consecințe în punctuația propoziției. Vom folosi, de exemplu, la sfîrșitul unei propoziții interogative exclamative, semnul întrebării, dar și al exclamării:

Ai făcut tu un asemenea lucru?!

5. DUPĂ STRUCTURĂ

Adică după modul de alcătuire, părțile care alcătuiesc propoziția:

a. Propoziții analizabile

Alcătuite din părți de propoziție distincte, cu exprimarea sau subînțelegerea predicatului.

a) **propoziția simplă** — alcătuită din subiect și predicat, părțile principale de propoziție:

Exemplu

Tu ai învățat. (S + P)

Variante: Propoziția simplă poate fi alcătuită și numai din subiect sau numai predicat.

Exemplu

Numai subiect:

— Cine a răspuns bine?

— *El.* (predicat subînțeles)

Numai predicat:

Plouă.

Observații

Cînd predicatul este exprimat prin verbe impersonale și unipersonale, propoziția nu poate avea subiect pentru că aceste verbe nu pot avea subiect, acțiunea lor, prin definiție, nu poate fi atribuită cuiva (vezi verbele respective).

Scanned with OKEN Scanner

Observații

În ce privește propoziția simplă, se mai vorbește (după numărul părților principale exprimate) de propoziții **monomembre** (numai subiect sau numai predicat) și **bimembre** (subiect + predicat)

b) **propoziția dezvoltată** — are următoarea structură:
S + A + P + C (structură completă)

Elevul harnic știe carte.

sau structuri incomplete ca:

— S + A + P: *Iarna cea geroasă a venit.*
S A P

— S + P + C: *Tu ai învățat lecția.*
S P C

— P + C: *Afară plouă.*
C P

— P + C + A: *Am citit o carte interesantă.*
P C A

— P (nominal) + A: *Este un om harnic.*
P.N. A.

Evident, se pot alcătui și alte variante.

b. Propoziții neanalizabile

Sint propozițiile care nu au organizarea obișnuită, cum se poate observa la cele de mai sus.

Se consideră propoziții neanalizabile propozițiile formate din:

— adverbe de afirmație și de negație

Exemplu

— Ai înțeles.
— *Da.*

Alte exemple: nu, ba da, ba nu, nicidecum.

— vocative:

Tată! Mamă!

— interjecțiile nepredicative

Ah, cît de mult aș vrea!...

Observații

Se mai vorbește despre *propoziții verbale și propoziții nominale.* În sensul care ne interesează pe noi, propo-

Scanned with OKEN Scanner

ziţiile verbale sînt propoziţii care au predicat (exprimat sau subînţeles) iar cele nominale sînt cele care nu au predicat.

Nota bene!

Cînd se cere, într-un exerciţiu de analiză a frazei sau în altă împrejurare, să se precizeze felul unei propoziţii, trebuie să specificăm felul ei din toate punctele de vedere.

Exemplu

Noi înţelegem foarte bine / că acum nu ai timp de noi.
1 2

Noi înţelegem foarte bine — propoziţie principală, regentă, dezvoltată, afirmativă, enunţiativă propriu-zisă, neexclamativă, analizabilă.

că / *acum nu ai timp de noi* — propoziţie subordonată completivă directă, dezvoltată, negativă, enunţiativă propriu-zisă, neexclamativă, analizabilă.

Observaţii

De obicei, cînd se face analiza frazei, se renunţă la precizarea unor aspecte, din economie de timp, dar regula generală este să fie specificate.

VII. CUVINTE, CONSTRUCŢII, PROPOZIŢII, FRAZE INCIDENTE

Pentru a înţelege această problemă, e bine să ne amintim o realitate a textului literar: existenţa a două planuri de comunicare.

Acestea sînt:

1. **planul propriu-zis,** al comunicării de bază (naraţiune, dialog sau descriere)

2. **planul intervenţiilor autorului,** care consideră că e nevoie de anume precizări la textul principal

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

„Ia zvîrle-l și tu acum, *zise dracul...*"

(I. Creangă)

Propoziția subliniată e o intervenție a autorului, nu face parte din textul propriu-zis, în vorbirea directă apare o explicație cu privire la cele spuse.

Cuvintele, construcțiile, propozițiile și frazele incidente sînt izolate de textul de bază prin virgulă, linie de pauză sau paranteze. Nu vor apărea în schema frazei sau propoziției, nefiind legate în vreun fel de contextul în care apar. Lîngă schema propoziției sau frazei vor fi indicate și, în construcții incidente mai ample, se va analiza ficcare unitate gramaticală, în măsura în care este posibil (deoarece uneori nu sînt analizabile).

În exemplul de mai sus, propoziția incidentă poate fi analizată (predicat+subiect, exprimate prin părțile de vorbire respective)

1. CUVINTELE INCIDENTE

Pot fi cuvinte incidente:

1. **substantivele în cazul vocativ**

Exemplu

Copile, tu îți dai seama...

2. **unele adverbe și locuțiuni adverbiale:** firește, poate, probabil, bineînțeles, sigur, desigur etc. (nu cînd sînt regente pentru subiective), dimpotrivă, pasămite, cică, fără îndoială etc.

Exemplu

Vei înțelege, *poate*, mai bine...

3. **interjecțiile obișnuite sau de adresare:** ah, oh, vai, măi, bre, fa

Nota bene!

Să fim atenți la cuvintele incidente și cuvintele de umplutură. Ele sînt, de fapt, tot elemente incidente, dar nu aduc nici o idee în plus în legătură cu textul de bază, au valoare afectivă. Sînt un semn al oralității.

Exemplu

în fine, mă-nțelegi, soro, domnule, măi tată, frate, care va să zică, va să zică etc.

Scanned with OKEN Scanner

„Dormi, *soro?*“ (întreabă *coana* Efimița pe *conu* Leonida, care sforăie dus)

2. CONSTRUCȚIILE INCIDENTE

Sînt grupuri de cuvinte cu valoare incidentală, care pot lipsi din prepoziție, fără ca sensul acesteia să se schimbe. Pot fi alcătuite dintr-o sintagmă sau chiar o propoziție sau frază, avînd unitate gramaticală.

Exemplu

din păcate, din fericire, din nefericire, pe drept cuvînt, cu părere de rău, într-adevăr, în definitiv, la urma urmei, mă rog, doamne ferește, știu eu etc.

3. PROPOZIȚIILE INCIDENTE

Nu sînt legate sintactic de textul în care apar, aducînd o precizare, o comunicare a autorului, o situare a lui față de ceea ce exprimă textul de bază.

Exemplu

Nu era rău — *nu-i așa, prietene?* — să vină cu noi și dumnealui

Observații

Și propozițiile incidente pot fi de mai multe feluri, după scopul comunicării, aspectul lor etc. În exemplul de mai sus, întîlnim o propoziție incidentă interogativă, negativă.

4. FRAZELE INCIDENTE

Uneori formulările incidente sînt mai ample, alcătuind fraze. Au aceeași valoare ca propozițiile.

Exemplu

Îmi pare rău — *zise el aruncînd o privire despre care nu știai ce să mai crezi* — că nu m-ați ascultat la timp.

Fraza subliniată, incidentă, poate fi detașată de text și analizată (o principală regentă și două subordonate).

Scanned with OKEN Scanner

VIII. INTERCALAREA

Intercalarea nu trebuie confundată cu fenomenul de incidență. Cuvintele, propozițiile intercalate aparțin textului de bază și chiar sînt legate de acesta prin elementele gramaticale obișnuite.

Intercalarea constă în așezarea unui cuvînt, a unei propoziții, construcții între componentele unei alte structuri decît cea în care apar în mod frecvent.

Astfel: Se știe că un complement apare de obicei după verb. Dar există situații cînd îl întîlnim între subiect și predicat.

Exemplu

„Eu, fiind ascuns în cămară, iute mă sui în pod..."
(I. Creangă)

Fără efecte în plan gramatical mai deosebite (sintactice, de punctuație, ortografie), deci nici în analiză, iată cîteva situații de intercalare:

— pronumele, în forme verbale inverse:

văzutu-l-am, plînsu-mi-s-a etc.

— adverbul, între numele predicativ și verbul copulativ (la fel și între auxiliarul „a fi" și verbul la participiu):

Este *categoric* așa cum spui tu.

Nota bene! Atenție la greșelile de exprimare pe care le aduce o asemenea situație (și de analiză, evident). În formularea:

„Aceasta este propoziția *cel mai bine* construită" complementul exprimat prin adverbul subliniat se subordonează participiului *construită*, nu substantivului *propoziția*. E greșit să spunem „propoziția cea mai bine construită" și din motivul că adverbul este parte de vorbire neflexibilă și, ca atare, nu se acordă cu cuvîntul determinat.

Scanned with OKEN Scanner

IX. TIPURI DE ANALIZĂ A UNEI PROPOZIȚII SAU FRAZE

1. ANALIZA UNEI PROPOZIȚII

Analiza unei propoziții se poate face din punct de vedere *morfologic* sau *sintactic*. De asemenea, din amîndouă punctele de vedere deodată. Dacă ni se cere analiza **părților de vorbire**, vom ordona aceste părți (substantive, adjective, pronume, numerale, verbe etc.) fiecare cu caracteristicile gramaticale (gen, număr, caz, mod timp etc.). La sfîrșit, vom preciza și funcția sintactică. Dacă ni se cere analiza sintactică, vom preciza **partea de propoziție** pe care o reprezintă cuvîntul sau locuțiunea, expresia, trecînd în revistă apoi caracteristicile morfologice (cu formularea consacrată „subiect exprimat prin...", „atribut exprimat prin..." etc.)

Iată cîteva modalități de abordare a analizei:

1. **analiza liniară** — fiecare cuvînt se va analiza în ordinea în care apare în propoziție.
2. **analiza selectivă** — se vor analiza numai anumite părți de vorbire sau de propoziție.
3. **analiza prin schemă relațională** — întocmindu-se schema relațiilor dintre cuvinte, indicăm caracteristicile morfologice și sintactice

Exemplu

„Bătrîne Olt! — cu buza arsă
Îți sărutăm unda căruntă".
(O. Goga)

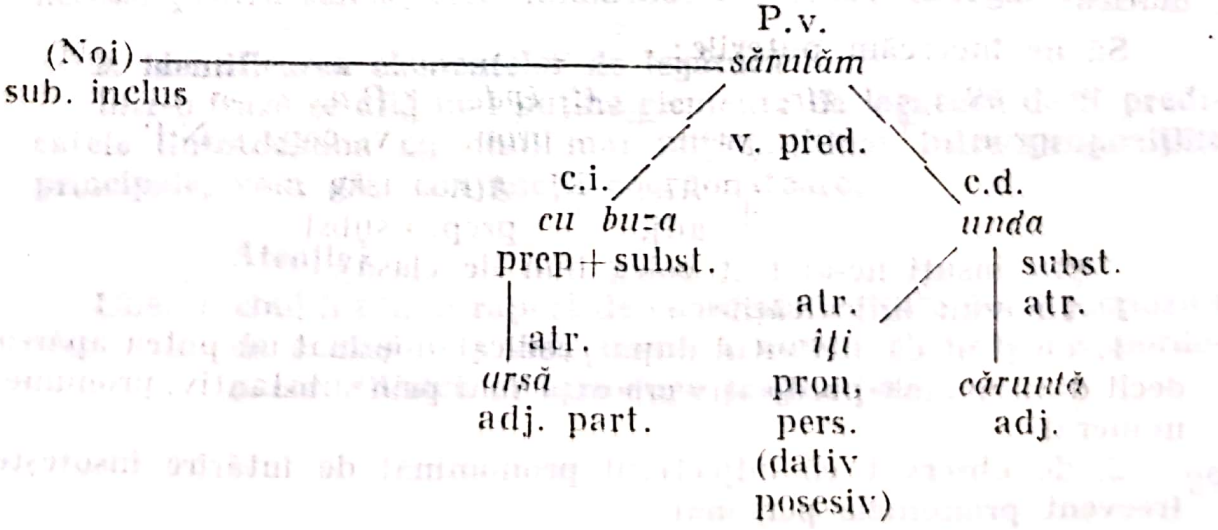

Bătrîne Oltl — construcție incidentă

Olt
subst., vocativ, fără funcție
| atr.
Bătrîne!
adj.

4. **analiza prin tabel** — se alcătuiește un tabel al caracteristicilor gramaticale, după următorul model:

cuvîntul	felul	forma	genul	nr.	etc...

Nota bene!
Cunoscînd bine caracteristicile gramaticale ale părților de vorbire, vom rezolva relativ simplu exercițiile care ne cer să parcurgem drumul invers, de la schemă la propoziție!

Două sînt tipurile de exerciții:

1. de la schema liniară
2. de la schema relațională

Sînt exerciții cu caracter creator, care denotă, prin rezolvarea corectă, o bună sau foarte bună cunoaștere a problemelor de gramatică.

Să ne încercăm puterile:

$$\underset{\text{pron.}}{S} + \underset{\text{adj. pron.}}{Atr.} + \underset{\text{pron.}}{C.\ ind.} + \underset{\text{v. cop.}}{P.n.} + \text{N.P.}$$

$$+ \underset{\text{adj.}}{Atr.} + \underset{\text{prep.}+\text{subst.}}{Atr.}$$

(Tu însuți ne-ai fost coleg bun de clasă).

Două erau dificultățile:

1. de știut că atributul după predicat nominal nu putea apărea decît dacă numele predicativ era exprimat prin substantiv, pronume, numeral
2. de observat că adjectivul pronominal de întărire însoțește frecvent pronumele personal

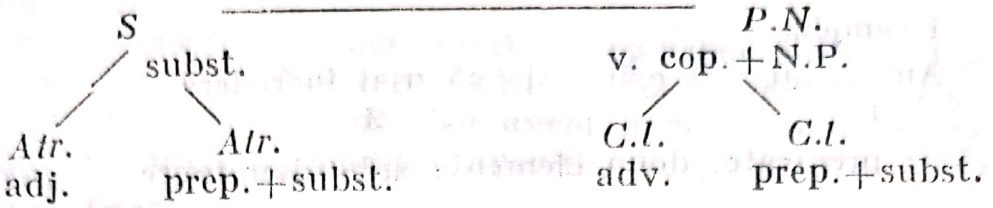

(O imensă perdea de nori se făcea munte undeva în depărtare)
Din nou, predicatul nominal ar fi putut pune unele probleme.

Observații

Analiza unei propoziții nu include, de multe ori, și fixarea valorii stilistice a cuvîntului în discuție. Trebuie însă precizată și această valoare.

2. ANALIZA UNEI FRAZE

Analiza frazei este un prilej de a arăta cum funcționează „mecanismul" ei sintactic: relația între propoziții, valoarea expresivă a topicii, natura structurii și efectele ei stilistice, tipurile de propoziții. Ea nu trebuie concepută ca un demers fără orizont, de tip mecanicist, manierist, ca un drum mai mult sau mai puțin plictisitor, mai mult sau mai puțin dificil, spre schema frazei. Rezultatul dexterității în analiza frazei se impune a fi o sinteză: sinteza tuturor cunoștințelor de gramatică, vocabular, punctuație, fonetică etc. Și, mai mult decît atît: cunoscînd bine diferite tipuri de organizare a frazei în limba română, să ajungem la o exprimare nuanțată, plastică, aleasă, cu un puternic accent creator.

Analiza frazei urmează anumite etape:

1. **sublinierea și numerotarea predicatelor**

Numerotînd predicatele, aflăm numărul propozițiilor, element necesar pentru cunoașterea numărului cuvintelor de legătură.

2. **identificarea elementelor de legătură**

Într-o frază se află mai puține elemente de legătură decît predicatele (întotdeauna cu unul mai puțin). Chiar între propozițiile principale, vom găsi conjuncții coordonatoare.

Atenție!

Uneori, cînd întîlnim raport de coordonare (între două propoziții de același fel) vom număra numai elementul subordonator, fiindcă el introduce propoziția.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

Am văzut / că eziți / și / că n-ai încredere.
1 2 3

(Trei predicate, două elemente subordonatoare — „că")

3. **delimitarea propozițiilor**

Atenție la intercalări, incidențe.

4. **stabilim felul propozițiilor**

5. **întocmim schema frazei**

Observații

La stabilirea felurilor propozițiilor, nu este recomandabil să notăm, cum se obișnuiește, deasupra propozițiilor, prin inițiale, prescurtări, pentru că se pot produce confuzii, mai ales cînd o frază e mai lungă. Notarea prin cifre (corespunzătoare notării în ordinea predicatelor) se cuvine reluată, specificîndu-se în paranteză propoziția de care depinde subordonata respectivă.

Exemplu

1. Prop. principală
2. completivă directă (1)
3. completivă directă (1)

Ne va fi mai ușor la întocmirea schemei frazei, fiindcă vom observa raporturile dintre propoziții.

Nota bene!

Operăm cu cifre, ca în exemplul de mai sus, atunci cînd urmărim o mai mare operativitate. În lucrări de concurs, o asemenea practică nu se justifică, mai ales că notarea prin inițiale diferă de la o culegere de exerciții la alta, de la profesor la profesor etc. Se cere notarea întregii propoziții:

1. *Am văzut* — propoziție principală, regentă etc.
2. *că eziți* — propoziție subordonată completivă directă față de propoziția nr. 1 etc.
3. *că n-ai încredere* — propoziție subordonată completivă directă față de propoziția nr. 1 și în raport de coordonare copulativă cu propoziția nr. 2 etc. etc.

Scanned with OKEN Scanner

Observații

Cu întocmirea schemei frazei nu epuizăm analiza. Un ultim punct ar fi interpretarea acestei scheme. Desigur, acolo unde se impune. Nu avem de spus prea multe despre o frază de cîteva propoziții.

Nota bene!

Un exercițiu care dovedește cunoașterea în profunzime a sintaxei frazei este cel de alcătuire a unor fraze după scheme date. Ca și în cazul propoziției, principala dificultate constă în a observa „punctele nevralgice", adică locurile unde atenția trebuie să fie mai mare, unde jocul fanteziei este limitat de funcționarea unor caracteristici gramaticale ale cuvintelor.

Schema poate fi liniară sau relațională

După o schemă liniară:

S+PP+P+P (PP — principală;
P — predicativă)

Observăm că după principală urmează două predicative. Înseamnă că principala se reduce la verbul copulativ. Deci:

Cine face multe exerciții / *înseamnă* / că rezolvă repede / și / nu se încurcă niciodată.

După o schemă relațională:

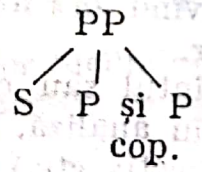

Cine seamănă vînt / *înseamnă* / că va culege furtună / și / că nu-i întreg la cap.

Observații

Mai complicate sau mai puțin complicate, asemenea scheme pot fi ușor transformate în fraze, dacă împărțim fraza în subunități, ca în exemplul următor (pe care urmează să le contopim)

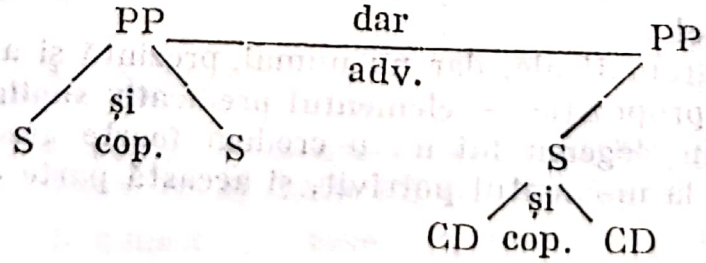

Scanned with OKEN Scanner

Prima parte:

E bine / că ești econom / și / că ții la fiecare leițcaie.
PP S S

A doua parte:

Mi-e greu / să înțeleg / de ce nu îți faci o bibliotecă / și / de
PP S CD

ce ajungi în librării totdeauna prea tîrziu.
CD

Acum fraza: E bine / că ești econom / și / că ții la fiecare leițcaie/ dar / mi-e greu / să înțeleg / de ce nu îți faci o bibliotecă / și / de ce ajungi în librării totdeauna prea tîrziu.

Problema era să găsim două expresii care cer subiective și în a doua subiectivă să folosim un verb tranzitiv (sau o altă parte de vorbire cu aceeași valoare).

X. PĂRȚILE DE PROPOZIȚIE

1. INTRODUCERE

Cuvintele sau grupurile de cuvinte, adică părțile de vorbire intră în alcătuirea propozițiilor, avînd un rol mai important sau mai puțin important în structura lor.

Ca parte de propoziție, cuvîntul sau expresia indică tocmai acest rol în propoziție. Așadar, în analiză, nu trebuie confundată **partea de vorbire** (substantiv, adjectiv etc.) cu rolul ei, cu calitatea de **parte de propoziție** (subiect etc.).

Părțile de propoziție sînt

1. subiectul
2. predicatul
3. atributul
4. complementul

Nota bene!

Studiile gramaticale, dar nu numai, prezintă și a cincea parte de propoziție — **elementul predicativ suplimentar.** Întrucît înțelegerea lui nu o credem foarte grea, vom prezenta, la momentul potrivit, și această parte de propoziție.

Scanned with OKEN Scanner

2. FELURILE PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE

Părțile de propoziție sînt de două **feluri:**

a. **părți de propoziție principale:** subiectul și predicatul

Se numesc părți principale de propoziție fiindcă, numai în cazuri foarte rare, o propoziție se poate forma fără ele.

b. **părți de propoziție secundare:** atributul, complementul

Observații

Elementul predicativ suplimentar este considerat parte de propoziție secundară, dar se situează la limita dintre cele două categorii prin caracteristicile sale.

Părțile de propoziție secundare determină părți de vorbire (vezi **Părți de vorbire care pot fi termeni regenți,** p. 8). Nu este corect să spunem că părțile de propoziție secundare determină părți de propoziție principale, pentru că o parte de propoziție secundară poate determina o altă parte de propoziție secundară, ca în exemplul:

Cădea din cerul *plumburiu* o ploaie măruntă de toamnă *tîrzie.*

Cuvintele subliniate (atribute) determină alte părți de vorbire cu funcția de atribut sau complement.

După structura lor (delimitarea de mai sus era după importanța lor în propoziție), părțile de propoziție sînt:

1. simple
2. dezvoltate
3. multiple

Se vorbește de **subiect simplu și multiplu, nume predicativ simplu și multiplu, de apoziție simplă și dezvoltată.**

Părțile de propoziție dublate sînt cele anticipate sau reluate (subiectul, complementul direct și indirect)

Exemplu

Cunoștea și el acest secret (subiect subînțeles reluat de pronume cu ajutorul lui *și* adverbial).

Îl cunoști pe Ionel. (c. direct anticipat)

Îi spui lui Ionel (c. indirect anticipat)

Scanned with OKEN Scanner

3. SUBIECTUL

Partea principală de propoziție care arată cine face acțiunea săvîrșită de predicatul verbal sau cui i se atribuie caracteristica exprimată de numele predicativ.

Întrebări: cine? ce?

Observații

Întrebarea „ce?" derutează uneori, pentru că este și întrebarea complementului direct. Pentru a face distincție între subiect și complementul direct, e bine să se folosească întrebarea perifrastică:

— subiect: *care este lucrul care...?*
Se aude *murmurul* izvorului.

— compl. direct: *care este lucrul pe care...?*
Aud *murmurul* izvorului.

Observații

O problemă specială ridică subiectul propoziției cu predicatul verbal exprimat prin verbul „a fi" (atenție: verbul „a fi" este predicat verbal, adică exprimă existența, starea). Sînt subiecte în formulările următoare substantivele subliniate:

E *iarnă*. E *dimineață*. E *frig*. Mi-e *frig* etc. (în locul lor pot fi: primăvară, vară, toamnă, noapte, seară, sete, rău, ceață, dor, milă, teamă etc.)

Felurile subiectului

1. **exprimat**

— **simplu:** se exprimă printr-o singură parte de vorbire

— **multiplu:** se exprimă prin mai multe părți de vorbire.

Exemplu

Alunii, cornii, ulmii și mestecenii au înflorit.

2. **neexprimat**

— **inclus** (la persoana I și a II-a; este inclus în sensul pe care îl exprimă desinența verbului predicat)

Scanned with OKEN Scanner

cîntă (pers. III) — cîntăm (pers. I)
(diferența o dă numai desinența)
cînta cîntați
— subînțeles (la persoana a III-a)
(Apare în frază, cînd subiectul a fost exprimat într-o propoziție anterioară, deci se subînțelege.)

Exemplu

„În vaduri *ape* repezi curg
Și vuiet dau în cale".
(apele)

Părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul

1. **substantivul** de toate felurile

Elevii pleacă în excursie.
Munții Carpați sînt frumoși.

2. **adjectivul substantivizat**

Frumosul ne atrage.

3. **numeralul**

Trei nu au venit.
Al treilea nu a venit.
Amîndoi au lipsit.

4. **pronumele** — toate tipurile de pronume, cu excepția pronumelui reflexiv.

5. **verbul la moduri nepersonale**

— infinitiv: *A citi* e o plăcere.
— supin: *De spus* e ușor.
— participiul substantivizat: *Recoltatul* s-a încheiat.
— gerunziu: Se aude *cîntînd*.

6. **adverbul** substantivizat: *Binele* vine greu.

7. **interjecția**

Se aude *lipa-lipa*.

Observații

Subiectul poate fi exprimat prin orice cuvînt substantivizat.

Scanned with OKEN Scanner

Exemple

adjectiv, numeral, conjuncție, prepoziție, adverb

Binele vine greu.
(adv.)

Și este conjuncție
De este prepoziție.
Cei doi au lipsit.

Observații

Există situații cînd pronume sau substantive la cazul genitiv au funcție de subiecte:

Ai casei au plecat. (locatarii)
Ai lor au plecat. (copiii, membrii familiei)

(valoarea lor substantivală impune funcția de subiect, sensul substantival).

Propoziții fără subiect

Propozițiile care nu pot avea subiect au predicatul exprimat prin verbe impersoanle și unipersonale sau expresii impersonale: plouă, ninge, se înnorează, se înserează, e rău, e bine, e vai etc.

Exemplu

Astăzi a plouat întruna.
E rău de ei.
În curînd se înserează.

Punctuația subiectului

— între subiect și predicat e interzis orice semn de punctuație

— între termenii sub. multiplu se pune virgulă, cînd nu apare conj. „și".

4. PREDICATUL

Partea principală de propoziție care arată ce se spune despre subiect.

Scanned with OKEN Scanner

Felurile predicatului

— **verbal**: arată ce face subiectul și răspunde la întrebarea: **ce face?**

— **nominal**: arată, prin numele predicativ, ce este, cum este, cine este (devine, pare, se face etc.) subiectul și răspunde la întrebările: **ce este? cum este? cine este?**

Predicatul verbal

Se exprimă prin:

1. **verb predicativ** la mod predicativ

Observații

Verbul predicativ este verbul care poate forma singur predicatul, adică ne poate spune ceva despre subiect singur, fără ajutorul altor părți de vorbire. **Modurile predicative** sînt: indicativul, conjunctivul, imperativul, condițional-optativul (la celelalte moduri, verbele au funcții de subiect, atribut, complement, nume predicativ).

Exemplu
Bunicul *stă* pe prispă.

2. **locuțiune verbală** la mod predicativ

Exemplu
Adu-ți aminte de poveștile mele.

3. **adverbe predicative** și locuțiuni adverbiale predicative

Exemplu
Probabil că pleacă.

4. **interjecții predicative**

Exemplu
Pupăza *zbrr!* pe-o dugheană...

Nota bene!

— fii atent(ă) la pronumele care însoțește verbul. Uneori, forma neaccentuată a pronumelui personal sau reflexiv nu face parte din predicat, ci este complement sau atribut. Face parte din predicat cînd verbul e la diateza reflexivă.

Scanned with OKEN Scanner

Exemplu

Mă *întreabă* repede... (mă — compl. dir.)
Și-*a făcut* temele. (și — atr. pron., dativul posesiv)

— singurele pronume care se înglobează în predicatul verbal, și acesta e la diateza activă, sînt pronumele cu valoare neutră (o, îi, i):

Hai *s-o luăm* pe aici...
Îi da cu vorba înainte.

— atenție la situațiile cînd verbul „a fi" formează singur predicatul, adică este predicativ:

Am fost la rîu.
De-*o fi* să ajung acolo.

Predicatul nominal

Se exprimă prin verbe copulative și nume predicative.

Verbele copulative sînt verbele care nu pot forma singure predicatul, adică nu au putere de predicație, propoziția este incompletă dacă nu se adaugă un nume predicativ, care indică, numește ce este, cum este, cine este (devine, ajunge, pare etc.) subiectul. Se mai numesc **verbe nepredicative.** Ele sînt: a fi, a deveni, a se numi, a ieși, a se face, a ajunge, a rămîne, a se naște, a părea, a însemna, a constitui.

Exemplu

El *este elev.*
Tu *vei deveni inginer.*

(N-ar avea înțeles propozițiile dacă am spune: El este. El va deveni. De aceea e necesar numele predicativ.)

Nota bene!

În anumite situații verbele copulative devin predicative, formează singure predicatul.
Verbul „a fi" este predicativ cînd are sensurile:
— a exista, a se afla, a trăi

Exemplu

Era odată o babă. (trăia)

— a se întîmpla: Ce-*o fi o fi*...
— a trece (despre timp): *Sînt* mulți ani de atunci.

Scanned with OKEN Scanner

— a costa: Merele *sînt* opt lei.
— a dura: Cît *va fi* pămîntul...
— a se duce: *Am fost* la rîu.

Verbele „a ajunge", „a rămîne", „a ieşi" nu sînt copulative în următoarele situaţii:

A ajuns acasă. A ieşit din casă, A rămas acasă.

Numele predicativ

Este partea de vorbire care ajută la formarea predicatului nominal. Se exprimă prin:

— **substantiv** la nominativ, genitiv, acuzativ
El este *elev.* (N.)
Caietele sînt *ale Irinei* (G.)
Florile sînt *pentru Cristina.* (Ac.)

— **adjectiv**
Tu eşti *harnic.*

— **numeral** de diferite feluri:
Banca lui este *a doua.*
Voi sînteţi *doi.*
Au rămas *cîte trei.*

— **pronume** de diferite feluri
Tu eşti *acela* (pron. dem.)
Florile sînt *pentru tine* (pron. pers.) etc.

— **verbe** la moduri nepersonale

— infinitiv: Dorinţa lui este *de a citi*

— supin: Fapta ta este *de lăudat*

— **adverbe**: Ea este *altfel.*

— **interjecţii**: Este *vai* de el.

Foarte important: Să nu **se** confunde predicatul nominal cu predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă.

Plopul *este înalt.* (P.n.)

Plopul *este plantat* de voi. (P.v.)

Observaţii

Predicatul verbal exprimat prin verb la diateza pasivă se verifică cu ajutorul prepoziţiei **de, de către.**

Scanned with OKEN Scanner

Numele predicativ poate fi:
— simplu
— multiplu (cînd se exprimă prin mai multe părți de vorbire)

Exemplu

Fata babei era *slută, leneșă, rea.*

Acordul predicatului cu subiectul

Predicatul verbal se acordă cu subiectul în persoană și număr.
El *citește* (pers. III, sg., ca și subiectul)

Predicatul nominal
— verbul copulativ — în persoană și număr
— numele predicativ — în gen, nr., caz
Acordul predicatului nominal cu subiectul multiplu:
— cînd elementele subiectului sînt nume de ființe, genul masculin este cel care se impune:
Monica și Vlad sînt *veseli.*
— cînd subiectul multiplu e exprimat prin subst. de genuri diferite, la plural, și nu sînt nume de ființe, substantivul subiect cel mai apropiat de verb impune forma numelui predicativ:

Exemplu

Munții și cîmpiile sînt frumoase.
Sălciile și stejarii sînt rămuroși.

5. ELEMENTUL PREDICATIV SUPLIMENTAR

Partea secundară de propoziție care însoțește un verb (sau altă parte de vorbire cu valoare de verb) exprimînd o caracteristică a verbului determinat și a subiectului sau complementului său.

Nota bene!

Elementul predicativ suplimentar se aseamănă cu numele predicativ, cu deosebirea că verbul pe care îl determină nu e copulativ, ci predicativ.

Compară:

Ea este *voioasă.* (N.P.)
Ea vine *voioasă.* (E.P.S.)

Scanned with OKEN Scanner

În primul exemplu, însușirea se referă în exclusivitate la subiect, verbul fiind un simplu intermediar în realizarea predicativității. În al doilea exemplu, caracteristica aparține deopotrivă subiectului și predicatului, verbului determinat. Acest fapt determină acceptarea, la nivelul învățământului gimnazial, interpretării ca și complement de mod, deși nu e greu de observat că adjectivul nu poate avea funcția de complement de mod. Cînd are asemenea funcție, se transformă în adverb.

Exemple de element predicativ suplimentar:

— cu referire la subiect:
Dumnealui a venit *profesor* la noi.
— cu referire la complementul direct:
Nu te știam *plîngăcios*.
— cu referire la complementul indirect (mai rar):
M-am ales cu el *distrus*.

Elementul predicativ suplimentar se exprimă prin:

— substantiv: L-am ales *conducător* de grupă.
— adjectiv: Ea participă *bucuroasă* la lecție.
— verb la gerunziu: L-am văzut *venind*.
— adverb: Nu-l știam *așa*.

Observații

Mijloacele de identificare a elementelor predicative suplimentare sînt foarte simple:

— situăm între cuvîntul respectiv și verb verbul *a fi* (la gerunziu, infinitiv); verificăm astfel dacă are aceeași calitate ca numele predicativ:

Ea participă (fiind) *bucuroasă*.
Tu stai (fiind) *cu fața* spre mine.

— între cuvîntul respectiv și verb se poate folosi una din prepozițiile: ca, de, drept:

A venit (ca, drept) *profesor* la noi.

— dacă se exprimă prin gerunziu, acesta se poate dezvolta într-o propoziție principală:

El venea *strigînd*. El venea / și / *striga*.

Nota bene!

Cunoașterea elementului predicativ suplimentar ne ajută să evităm o greșeală de exprimare destul de frecventă. În sintagma:

Scanned with OKEN Scanner

Opiniile unei persoane considerate celebre s-a strecurat o greşeală. Corect este:

Opiniile unei persoane considerate *celebră*, pentru că *celebră* este element predicativ suplimentar, nu atribut.

Verifică:
Opiniile unei persoane considerate (ca, fiind) celebră.

6. ATRIBUTUL

Partea secundară de propoziţie care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia (numeral, pronume).

Exemplu
Albia *râului* este o *lungă* scară *de lespezi*.

Felurile atributului

Clasificarea atributului se face după partea de vorbire prin care se exprimă:

substantival, adjectival, pronominal, verbal, adverbial, interjecţional.

Atributul substantival

Se exprimă prin substantiv la diferite cazuri, astfel că:
— **la NOMINATIV** — atribut substantival apoziţional (apoziţie). Apoziţia indică o precizare cu privire la cuvîntul determinat.
Poate fi:

a) **după formă**

— **simplă:** Oraşul *Braşov* e situat la poalele Tîmpei.

— **dezvoltată:** „Greierul, *cîntăreţ neobosit al zilelor de vară*, amuţise istovit".

b) **după sens**

— **determinativă** — nu se desparte prin virgulă de restul propoziţiei

Oraşul *Braşov*...
Elevul *Ionescu*...

Scanned with OKEN Scanner

— **explicativă** — se izolează prin virgulă de restul propoziției, fie că e simplă, fie că e dezvoltată:

„El, *Sobieski, fala leșilor, croul creștinătății...*"

Observații

— pentru apoziție am putea folosi întrebarea care anume?

— substantivul determinat poate avea și alt caz decît nominativul, dar apoziția e totdeauna în nominativ:

Faptele domnului *Ștefan cel Mare...*

— apoziția dezvoltată: doar primul cuvînt are rolul de apoziție propriu-zisă, dar și celelalte cuvinte sînt analizabile, avînd și alte cazuri decît nominativul

V. ex. de mai sus: cîntăreț — apoziție
al zilelor — atr. subst. genitival
ș.a.m.d.

— la **GENITIV** — **atribut substantival-genitival** (substantivul poate fi precedat de articol posesiv-genitival, art. hot., propriu-zis)

crestele *munților*	(întrebări:
creste *ale munților*	al cui? a cui? ai cui? ale cui?)
caietele *lui Ionescu*	

— **atribut subst. prepozițional,** după prepozițiile cazului genitiv
îndîrjirea *contra greșelilor*

— la **DATIV** — **atribut substantival prepozițional**

— la **ACUZATIV** — **atribut substantival prepozițional,** după prepozițiile cazului acuzativ: de, la, cu, pentru etc.

carte *de citire*

Întrebări: care? ce fel de?

Observații

Atenție la situațiile cînd substantivul e precedat de locuțiuni prepoziționale; vom numi atribut subst. prepozițional și acel atribut:

locul *din fața casei*
copacul *din dreptul geamului*

Atributul adjectival

Se exprimă prin:

1. **adjective propriu-zise**
   carte *frumoasă*
2. **numerale** cu valoare adjectivală
   doi elevi — *două* eleve

Scanned with OKEN Scanner

3. **adjective pronominale**
elevul *acesta*
colegul *său*
ea *însăşi*
etc.

4. **participii adjectivale**
pomi *înfloriţi*, carte *citită*

5. **adjective gerunziale** (gerunziul se acordă)
coşuri *fumegînde*

6. **adjective provenite din adverbe**
aşa oameni, *asemenea* oameni

Observaţii

Cuvîntul prin care se exprimă atributul adjectival se acordă cu cuvîntul determinat în gen, număr, caz.

Atributul pronominal

Se exprimă prin pronume la cazurile:

— genitiv: cartea *lui*
părerea *fiecăruia*

— dativ — dativul posesiv, exprimat prin pronume personal sau reflexiv, forme neaccentuate:
părerea-*mi* *îmi* scriu temele
(v. pronumele)

— la genitiv şi dativ cu prepoziţie:
flori *pentru tine* (ac.)
lauda *de sine* (ac.)
luptele *împotriva lor* (genitiv)

Atributul verbal

Se exprimă prin:

— verb la infinitiv: dorinţa *de a citi*

— verb la supin: carte *de citit*

— verb la gerunziu (neacordat cu subst., deoarece, dacă ar fi acordat, ar deveni adjectiv)
aripile *fîlfîind*

Scanned with OKEN Scanner

Atributul adverbial

Se exprimă prin:
— adverbe și locuțiuni adverbiale (precedat adverbul de obicei de prepoziția „de")
camera *de sus*
locul *din față* loc. adv.

Atributul interjecțional

Se exprimă prin interjecție:
I-a răspuns un glas stins *piu! piu!*
Se auzeau strigătele *hăp! hăp!*

Observație

Numeralul se încadrează de obicei la atributul **adjectival** (cînd se acordă cu cuvîntul) sau la cel **substantival** pentru că este precedat de articol sau prepoziție (care îl substantivizează) sau și de una și de alta.

doi oameni (atr. adj.)
părerea *celor doi* (atr. subst.)
cearta *dintre cei doi*... (la fel)

În formularea „douăzeci *de oameni*" numeralul e cel determinat nu substantivul
Douăzeci de oameni au lucrat.
S. atr.

7. COMPLEMENTUL

Partea secundară de propoziție care determină un verb, un adverb, un adjectiv, o interjecție predicativă.
Mergem *la școală*. (verb)
Înalt *cît casa*... (adjectiv)
Scrie *prea* încet.
(adv.)
Iată *cocostîrcii*... (interj.)

Felurile complementului

I. necircumstanțiale
— direct
— indirect
— de agent

II. circumstanțiale
— de loc
— de timp
— de mod
— de cauză
— de scop

Complementul direct

— indică obiectul asupra căruia se exercită în mod direct acțiunea exprimată de cuvîntul determinat.

Observații

Cuvîntul determinat este un verb tranzitiv sau o interjecție predicativă cu caracter tranzitiv.

L-am întîlnit pe Ionel.
Uite-l pe Ionel!

Întrebări: pe cine? ce?

Se exprimă prin:

1. **substantiv** în cazul acuzativ, cu sau fără prepoziția **pe**:

Scriu *exercițiul.*
L-am văzut *pe tata.*

Observații

Se construiesc cu prepoziția *pe* complementele directe exprimate prin substantive comune care denumesc persoane (mama, tata, omul etc.), substantive proprii nume de persoană, (Maria, Ion, Gheorghe, Vasile etc.), nume de animale (*pe* Grivei, *pe* Joiana) sau substantive comune care indică animale personificate (L-a întîlnit *pe lup*).

Atenție!

Cînd nu se construiește cu prepoziția *pe*, complementul direct poate fi confundat cu subiectul, dacă se folosește întrebarea *ce?*

Putem evita confuzia apelînd la întrebarea **care este lucrul pe care?** (acest **pe** ne indică un complement direct)

În depărtare se văd *munții.* (subiect)
În depărtare văd *munții.* (compl. direct)

Nota bene!

Toate părțile de vorbire substantivizate pot avea funcția de complemente directe: adjectivul, numeralul, verbul la participiu, adverbul.

Scanned with OKEN Scanner

Adoră *albastrul.* (adj.)
I-am întîlnit *pe cei doi.*
Ajută-l *pe întîrziat.*
O să-ți întorc *binele.*

2. **numeral** de diferite feluri:
I-am întîlnit *pe amîndoi.*
Pe trei i-a selectat pentru concurs.

3. **pronume** de diferite feluri:
Nu-*l* interesează. (personal)
Ascultă-l *pe acesta.* (demonstrativ)
Știu *ce* aștepți. (relativ)
N-aștept *pe nimeni.* (negativ)
etc.

Observații

Pronumele poate anticipa sau relua complementul direct și indirect.

Îl vedem *pe coleg* la bibliotecă.
Pe colegă am văzut-*o* la bibliotecă.

4. **verbe** la: infinitiv: Nu pot *aștepta.*
— gerunziu: Aud *cîntînd.*
— supin: Am *de așteptat.*

5. **interjecții:** Am auzit-o des spunînd *of-of!*

Nota bene!

Să nu se confunde complementul direct cu alte complemente:

— de loc: Stiloul e *pe masă.*
— de mod: I-am dat mulți *bani.*

Atenție la o problemă de analiză:

În propoziția *El se poate descurca* întîlnim un fenomen interesant de împletire între verb și infinitivul care îl determină. Predicatul este *poate,* infinitivul *a se descurca*

Propoziția: El poate *a se descurca.*
c. direct

Observații

Complementul direct mai poate fi însoțit și de prepoziția *la,* în formulări ca următoarea:

Cărăbănea *la cireșe* în sîn...

Scanned with OKEN Scanner

Complementul indirect

Complementul care indică obiectul căruia i se atribuie o însușire, o caracteristică, o acțiune.

Determină:

1. **un verb:** Spune asta *prietenilor* tăi.
2. **un adjectiv:** Pămînt scump *inimii* noastre.

Observații

În exemplul de mai sus, adjectivul cere un complement indirect la cazul dativ, ca și alte adjective: drag, adecvat, propriu etc. Dar adjectivul poate avea și complement indirect la cazul acuzativ, cu prepoziția **de, cu** (în sintagme ca: **demn de, plin de, dispus de, asemănător cu** etc.)

Exemplu

Iată un om demn *de afecțiune.*

3. **adverb:** Stă aproape *de noi.*
4. **interjecție:** Vai *de capul* nostru.

Întrebări cu care poate fi aflat

cui? (cazul dativ)

de cine? de ce? la cine? la ce? cu cine? cu ce? despre cine? despre ce? etc. (acuzativ)

Nota bene!

Lîngă pronumele **cine, ce** apar prepozițiile cazului acuzativ (de, cu, la, pentru etc.)

asupra cui? contra cui? împotriva cui? (la genitiv)

Cazurile complementului indirect

— **genitiv,** după prepozițiile specifice

Am luptat *împotriva greșelilor.*

— **dativ**

Ajută *fratelui* tău.

Observații

După prepozițiile cazului dativ (datorită, grație etc.) complementele nu sînt indirecte, ci instrumentale.

— **acuzativ,** după prepozițiile specifice

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene!

La cazul dativ, dar fără să putem spune că determină substantivul respectiv, se află complementul în exemple ca:

Cinste *oamenilor* ca el!

Glorie *eroilor* patriei!

Aici se subînțelege un verb, față de care se subordonează complementul indirect.

În exemple ca:

Bravo *vouă!*

complementul indirect determină o interjecție și este la cazul dativ.

Părțile de vorbire prin care se exprimă complementul indirect

— **substantiv**, cu sau fără prepoziție la cazurile genitiv, dativ, acuzativ (v. ex. de mai sus)

— **adjectiv** (substantivizat uneori prin prepoziție):

Din sărac a ajuns bogat peste noapte.

Din galben s-a făcut roșu.

— **numeral** (însoțit de articol, deci substantivizat, cînd este cardinal propriu-zis)

A telefonat *celor doi.* (cardinal)

A telefonat *celui dintîi* (ordinal)

A telefonat *amîndurora.* (cardinal colectiv)

— **pronume** de diferite feluri, la cazurile genitiv, dativ, acuzativ.

A luptat *contra lui* mult timp.

Mi-a vorbit *despre tine.*

— **verb** la moduri nepersonale

— **infinitiv:** S-a plictisit *a aștepta*

— **supin:** S-a plictisit *de așteptat.*

— **gerunziu:** S-a plictisit *așteptînd.*

Observații

Atenție la **dativul posesiv.** În exemplul *Mi-am scris temele, mi* nu este complement indirect, ci atribut pronominal (mi=mele) exprimat prin pronume personal cu valoare posesivă, formă de dativ.

Observații

În vorbirea populară, complementul indirect se construiește cu prepoziția *la:*

„Atunci ea-mpărțea vreo cinci
La flăcăii cei voinici".

Scanned with OKEN Scanner

Probleme de analiză

Complementul indirect poate avea, în anumite propoziţii, diferite nuanţe:

— de loc: Se uită *la tine.*

— de cauză: Se bucură *pentru succesul* tău.

— de scop: Mă pregătesc *pentru plecare.*

Complementul de agent

Este complementul care indică autorul real al acţiunii (agentul acţiunii).

Este precedat de prepoziţiile *de, de către.*

Întrebare: **de către cine?**

Determină:

— **un verb la diateza pasivă**

Rezultatul muncii tale a fost apreciat *de noi.*

— un verb la diateza **reflexivă**, dar cu înţeles pasiv

Acest aspect s-a analizat *de către voi.*

— **un participiu sau un supin**

Iată un model desenat *de tine.*
Este un model de apreciat *de către toţi.*

Se exprimă prin:

— **substantiv**

Tu ai fost lăudat *de colegi.*

— **pronume** (v. ex. de mai sus)

Nota bene! Complementul de agent e identificat cu **subiectul logic,** exprimînd, aşa cum arată definiţia, ideea că obiectul indicat e autorul real al acţiunii.

Tu eşti lăudat *de profesori.*
subiect gramatical — subiect logic

Cînd ni se cere analiza subiectelor din propoziţie, vom analiza subiectul gramatical într-o astfel de situaţie.

Scanned with OKEN Scanner

Complementele circumstanțiale

Complementele circumstanțiale arată împrejurările (circumstanțele) desfășurării unei acțiuni, existenței unei însușiri, calități:

— locul
— timpul
— modul
— cauza
— scopul
— condiția

etc.

Complementul circumstanțial de loc

Este complementul circumstanțial care arată:

— locul de începere a acțiunii: **de unde?**
— locul unde se petrece acțiunea: **unde?**
— pe unde se desfășoară acțiunea: **pe unde?**
— direcția: **încotro?**
— locul unde se sfîrșește acțiunea: **pînă unde?**

Cazurile complementului circumstanțial de loc

— **genitiv,** după prepoziții și locuțiuni prepoziționale ca: asupra, deasupra, înaintea, dinaintea, înapoia, dinapoia, în lungul, în latul, de-a lungul, de-a latul, de-a curmezișul etc.

S-au oprit *înaintea casei.*

— **dativ** (foarte rar)

Stai *locului*! **(dativul locativ)**

— **acuzativ,** precedat de prepoziții: la, peste, către, spre, dincolo de, departe de etc.

A sosit *la școală.*

Părțile de vorbire prin care se exprimă complementul circumstanțial de loc

1. **substantiv,** cu prepoziție — la cazurile genitiv, dativ, acuzativ (v. exemplele de mai sus)

2. **numeral,** cu prepoziții

Într-un vagon era grîu, *în două* cartofi.
În primul era grîu, *în al doilea* porumb.
Înaintea amîndurora s-a așezat.
Merge *înaintea celor doi.*

Scanned with OKEN Scanner

3. pronume, cu prepoziții
A trecut *peste ei.* (personal)
Mergea *înaintea lor.*
A trecut *peste aceștia* (demonstrativ)
N-a fost *la nimeni.* (negativ)
Treci *pe la fiecare.* (nehotărît)
Am ajuns *la dumnealui* (de politețe)

4. verb la infinitiv, cu prepoziție (mai rar)
Secretul succesului tău se află *în a învăța.*

5. **adverb și locuțiune adverbială de loc:** acolo, aici, departe, aproape, dincolo etc. ici-colo, din loc în loc, în afară, în față etc.

Probleme de analiză

— să nu se confunde complementul direct cu complementul de loc (introduse prin prepoziția pe).
Am pus cartea *pe masă* .(de loc)
Nu primesc *pe nimeni.* (direct)

— complementul de loc are nuanțe de timp:
S-au înțeles *pe drum.*

— compl. de scop poate avea nuanță de loc:
A plecat *la prins* pești.

— determină un verb, dar și o interjecție
Hai *acasă.*

— se vorbește, în anumite studii, de un **complement de loc dezvoltat,** ca în exemplul:

Au călătorit împreună *zece kilometri.*

La analiză se va proceda, dacă se interpretează astfel:
zece kilometri — **compl. circ. de loc dezvoltat, format din**
kilometri — complement circumstanțial de loc simplu, exprimat prin substantiv comun etc. etc.
zece — atribut adjectival exprimat prin adjectiv provenit din numeral cardinal propriu-zis, masculin, acuzativ.

Complementul circumstanțial de timp

Este complementul circumstanțial care arată:
— cînd se petrece acțiunea: **cînd?**
— momentul inițial al acțiunii: **de cînd?**
— durata acțiunii: **cît timp?**
— momentul cînd sfîrșește acțiunea: **pînă cînd?**
— frecvența acțiunii: **de cîte ori?**

Scanned with OKEN Scanner

Cazurile complementului circumstanțial de timp

— **genitiv** A ajuns la școală *înaintea colegilor.*

— **acuzativ**, fără prepoziție (cu condiția să fie însoțit substantivul de un adjectiv):

Am fost acolo *ani* întregi.

Săptămîna aceasta avem limba română.

— **acuzativ**, cu prepoziție

De-o săptămînă așteptăm anunțul.

De miercuri vom intra în vacanță.

Părțile de vorbire prin care se exprimă complementul de timp

1. **substantiv**, cu sau fără prepoziție (la G. și Ac., v. ex. de mai sus).

2. **numerale** (uneori cu valoare substantivală)

A ajuns *înaintea celor doi.*
A trăit *cinci ani.*
Scria poezii *de la șaisprezece ani.*

Nota bene!

În ultimele două exemple, se vorbește de un complement de timp dezvoltat sau compus.

3. **pronume** de diferite feluri, la G. sau Ac.

A sosit *înaintea lor.*
A venit aici *înaintea acestuia.*
A venit *odată cu voi.*

4. **verbe** la modurile nepersonale:

— **infinitiv**: *Înainte de a rezolva,* repetă.

— **gerunziu**: *Venind,* n-am întîlnit cu el.

5. **adverbe și locuțiuni adverbiale de timp**

Duminica merg în excursie.
Mîine vom fi mai eficienți.
Vine *din cînd în cînd* pe la noi.

6. **adjective** (mai rar)

O cunosc *de mică.*
De mic iubea muzica.

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene!
Atenție la situațiile cînd substantivele devin adverbe. E vorba de substantivele care indică zilele săptămînii, momente ale zilei, anotimpuri (v. subst.). Să nu se confunde adverbele de timp cu substantivele care pot fi adverbe de timp.
Seara ne adunăm toți acasă.
adv.
În seara aceasta vom urmări un meci.
subst.

Probleme de analiză
— complementul de timp poate avea și nuanță de complement loc:
Ne-am cunoscut *la nunta* vărului.
— numeralele adverbiale sînt complemente de timp, deși pot părea de mod:
A venit *de zece ori* aici.
— adverbul *mereu* e complement de timp, nu de mod (ca și *adesea*)

Complementul circumstanțial de mod

Este complementul circumstanțial care arată modul (felul) cum se desfășoară acțiunea unui verb, cum se înfățișează o calitate, însușire, cantitatea, comparația.

Întrebări: cum? în ce fel? în ce mod? cît?

Determină:
— **verbe și locuțiuni verbale**
Vorbește *mai încet*.
Și-a adus aminte *bine*.
— **adjective**
Înalt *cît casa*...
— **adverbe**
Iată o fată *tare* frumoasă, *puțin* răutăcioasă...
— **interjecții predicative**
Hai *mai repede!*

Cazurile complementului de mod

— **dativ**, după prepoziții: asemenea, conform, potrivit
A lucrat *asemenea colegilor*.
— **acuzativ**, cu prepoziții: Citește *cu plăcere*.

Scanned with OKEN Scanner

Părțile de vorbire prin care se exprimă

1. **substantiv**, cu prepoziție (v. ex. de mai sus) la dativ sau acuzativ.

Observații

Complementul de mod în acuzativ se construiește de multe ori cu prepoziții și adverbe de comparație: **ca, decît, cît**

Tu înveți *cît sora* ta.

În aceste situații se vorbește de un complement de mod **comparativ** și **de măsură.**

Nota bene!

Complementul de mod nu se exprimă prin adjectiv. Atenție la situații ca:

Recită *foarte frumos.*

Adjectivul a devenit adverb. Cuvintele subliniate alcătuiesc un complement de mod, dar exprimat prin adverb.

2. **numeral** de diferite feluri

Ei merg *cîte doi.* (distributiv)
Muncește *înzecit.* (multiplicativ)
Învață mai bine *ca primul* (ordinal)
A citit *cît amîndoi.* (colectiv)
A citit *cît trei.* (cardinal).

3. **pronume**, cu prepoziție (la D. sau Ac.)

Lucrează *asemenea nouă.*
Lucrează *ca noi.*

4. **verbe la moduri nepersonale**

— **infinitiv:** *Fără a citi* nu înveți.

— **gerunziu:** Merge *șchiopătînd.*

5. **adverbe și locuțiuni adverbiale de mod**

Învață *cu luare-aminte.*
Învață *bine.*

6. **interjecții**

Merge *lipa-lipa.*

Probleme de analiză

— să nu se confunde complementul de mod exprimat prin gerunziu cu elementul predicativ suplimentar.

Scanned with OKEN Scanner

— în exemplul:

El este cel mai bun *dintre cei mai buni*, adjectivul subliniat s-a substantivizat.

— ca și la alte complemente, atenție la cuvintele determinate, pentru a nu face confuzii:

Înalt *cît casa* (c. de mod)

Un nuc *cît casa*... (atribut)

— atenție la funcțiile pe care le poate avea verbul la gerunziu; nu orice gerunziu este complement de mod.

Complementul circumstanțial de cauză

Exprimă cauza unei acțiuni, a existenței unei calități, însușiri.

Întrebări: din ce cauză? din ce pricină?

Observații

Evită întrebarea de ce? fiindcă poate duce la greșeli

Cazurile complementului circumstanțial de cauză

— **genitiv,** după locuțiunile **din cauza, din pricina.**

S-a supărat *din cauza colegilor.*

Observații

Unii cercetători nu consideră locuțiune „din cauza". În această situație, desigur că substantivul care urmează este atribut.

— **acuzativ,** cu prepoziții

Din neatenție, a dat jos vasul.

Părțile de vorbire prin care se exprimă

1. **substantiv,** la cazurile G. și Ac. (v. ex. de mai sus)
2. **adjectiv,** cu prepoziție

De flămînd îl durea capul.

3. **numeral** substantivizat (însoțit de locuțiune prepozițională) sau numeral ordinal

S-a lovit *din cauza celor doi.*

S-a lovit *din cauza primului.*

4. **pronume** însoțit de locuțiune prepozițională

Din cauza lui am avut necazuri.

Scanned with OKEN Scanner

5. **verb** la moduri nepersonale:
— **infinitiv**
A fost retrogradat *pentru a nu-și fi făcut* datoria.
— **gerunziu**
Grăbindu-se, a alunecat.

6. **locuțiuni adverbiale** de cauză:
Pentru aceea n-a venit, fiindcă era vinovat
(De aceea)
Observații
Complementul de cauză se mai poate exprima prin participii cu valoare adjectivală:
Aș vrea să plîng *de fericit...*
N-a mai putut scrie *de obosit* ce era...
De asemenea, mai rar, se poate exprima și prin adverb:
De încet ce vorbește n-o aud.
De bine ce o duce și-a luat-o în cap.
Se observă că urmează după aceste adverbe o propoziție modală.

Probleme de analiză a complementului de cauză

— să nu se confunde cu complementul indirect
Mă bucur *de sosirea* ta. (c. indirect, cu nuanță de cauză)
— să nu se confunde cu complementul de agent:
Lacul a fost secat *de secetă* (nuanță de cauză)
— are uneori nuanță de complement circumstanțial de timp:
După atîta *așteptare,* a obosit.

Complementul circumstanțial de scop

Complementul circumstanțial care arată scopul acțiunii unui verb.
Întrebări: cu ce scop? în ce scop?
Determină:
— un verb:
Mergem în oraș *după cumpărături.*
— o interjecție predicativă:
Hai în oraș *după cumpărături.*

Cazurile complementului circ. de scop

— **genitiv,** cu locuțiunea prepozițională „în scopul", „cu scopul", „în vederea"

Scanned with OKEN Scanner

În vederea concursului, și-a mobilizat toate forțele.
Cu scopul reușitei, a făcut totul.

Observații

Unii cercetători nu sînt de acord cu interpretarea aceasta, socotind că urmează un atribut după substantivul din locuțiune, dar se poate observa mai clar din primul exemplu că nu se susține opinia.

— **acuzativ**, cu prepoziție.
Făcea totul *spre bucuria* părinților.

Se exprimă prin:

— **substantiv** în genitiv sau acuzativ, cu prepoziție sau locuțiuni prepoziționale (v. ex. de mai sus)

— **pronume demonstrativ**, cu prepoziție
Pentru aceasta s-a pregătit mult.

— **verb** la moduri nepersonale:

— infinitiv:
Învață *pentru a ajunge* ceva în viață.

— supin:
Mama punea laptele *la prins*...

Nota bene!

Cînd se exprimă prin verb la supin, poate avea și nuanță de complement circumstanțial de loc:
Au plecat *la pescuit*.

— **adverbe și locuțiuni adverbiale**: înadins, dinadins, într-adins, de aceea, pentru aceea, de asta ș.a.
Înadins tace, ca să mă enerveze.
Într-adins tace, ca să ne enerveze.

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu complementul indirect ca în exemplele:
Stă gata *de plecare*.
Se pregătește *de plecare*.

— să nu se confunde cu complementul de loc, cînd se exprimă prin verbe la supin (v. mai sus)

Scanned with OKEN Scanner

XI. PROPOZIȚIILE SUBORDONATE

Propozițiile subordonate sau secundare sînt propozițiile care nu au înțeles deplin, depind de alte propoziții (numite regente), îndeplinind funcții de părți de propoziție pe lîngă cuvinte din aceste propoziții.

Corespund, așadar, părților de propoziție, principale sau secundare.

Nota bene!

Propozițiile corespunzătoare subiectului și numelui predicativ sînt subordonate.

Propozițiile subordonate sînt:

1. subiectiva (SB)
2. predicativa (PR)
3. atributiva (AT, ATR.)
4. predicativa suplimentară (Pr. S.)
5. completiva directă (CD)
6. completiva indirectă (CI)
7. completiva de agent (CA)
8. circumstanțiala de loc (CL)
9. circumstanțiala de timp (CT)
10. circumstanțiala de mod (CM)
11. circumstanțiala de cauză (CZ)
12. circumstanțiala de scop (F, CS)
13. circumstanțiala condițională (CDȚ, CȚ)
14. circumstanțiala concesivă (CV, CSV)
15. circumstanțiala consecutivă (CNS)

Observații

În paranteze am indicat cele mai folosite sigle în analiza frazei.

Observații

În programa școlară, nu se prevede studiul altor subordonate, cum ar fi: predicativa suplimentară, completiva de agent, circumstanțiala instrumentală, de relație, opozițională etc.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ SUBIECTIVĂ

Îndeplinește funcția de subiect al unui element verbal sau adverbial din regentă.

Întrebări: cine? ce?

Nota bene!
Întrebarea **ce?** trebuie evitată, ca să nu se producă o confuzie între subiectivă și completiva directă. De preferat întrebarea **care este lucrul care?** Al doilea „care" e un nominativ cu funcția de subiect, indicîndu-ne dacă e vorba sau nu de o subiectivă.

Compară

Se știe *că ai învățat.* (care este lucrul care se știe? — subiectivă)
Știu *că ai învățat.* (care este lucrul pe care îl știu? — compl. directă)

Determină

1. **un verb sau o locuțiune verbală**
Cine are carte / are patru ochi

2. **un verb impersonal** la diateza activă (a trebui, a durea, a rămîne, a putea, acestea din urmă cu formele: doare, poate, rămîne) sau un verb la diateza reflexivă cu caracter impersonal (*se zice*, se spune, se aude, se știe etc.)
Trebuie / *să învăț.*
Doare / *că a fost scris așa...*
S-a auzit / *că ai răspuns bine.*

Nota bene!
Verbul **a plăcea** însoțit de pronume în cazul dativ cere de asemenea subiectivă:
Îmi place *să citesc.*

3. **o expresie verbală impersonală** al cărei verb copulativ poate fi la mod personal sau nepersonal: e bine, e rău, e necesar, e posibil etc.

E bine *să nu ajungi la greșeală.*
Fiind bine *să nu ajungi aici,* evită...

4. **un adverb predicativ sau o locuțiune adverbială predicativă** sigur, desigur, poate, posibil, imposibil, bine, hotărît, fără îndoială, negreșit, categoric, bineînțeles etc.

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene!

Verbul a se părea cere o subiectivă iar verbul a părea o predicativă. Atenție la situația în care a părea are sens impersonal (cere o subiectivă):

Uneori îi părea / *că toată lumea îl vede...*
(i se părea)

Atenție la faptul că verbele și expresiile impersonale au ca subiect propozițiile respective; deci nu au și alt subiect în propozițiile din care fac parte. În exemplul:

El / trebuia / *să plece.*
pronumele e subiectul verbului „să plece".

Elemente de legătură

— conjuncții subordonatoare: că, să, dacă etc.
Se zvonește / *că va veni.*

— **pronume și adjective relative:** care, cine, ce, cît, cei ce, cele ce ceea ce etc.

Se vede / *cine muncește.*

— **pronume și adjective nehotărîte** alcătuite cu **ori:** oricare, oricine, orice, oricît, oricîtă, oricîți, oricîte:

Oricine caută / află lucruri interesante.

— **adverbe relative:** unde, cînd, cum, cît, încotro.
Nu s-a aflat / *încotro a luat-o.*

— conjuncția **de**
Nu se știe / *de va mai veni.*

Topică și punctuație

Propoziția subiectivă stă înainte sau după regentă și nu se desparte niciodată de aceasta prin virgulă, după cum nu se desparte subiectul de predicat.

E greșit să scriem cu virgulă în următoarea situație:

Cine nu muncește nu mănîncă.
Cine știe cîștigă.

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu propoziția completivă directă, care apare după verbe tranzitive.

Scanned with OKEN Scanner

— în frazele:

Ce văd / este / că nu-ţi place.
Dacă înveţi zilnic / înseamnă / că vei reuşi.
Dacă înveţi zilnic / este / pentru că vrei.
Dacă înveţi zilnic / este / ca să reuşeşti.
propoziţiile subliniate sînt subiective.

PROPOZIŢIA SUBORDONATĂ PREDICATIVĂ

Este propoziţia subordonată care îndeplineşte funcţia de nume predicativ al unui verb copulativ din regentă.

Pentru identificarea ei, nu trebuie să folosim întrebări, pentru că ne derutează. Condiţia identificării corecte e să cunoaştem verbele copulative.

Nota bene!

După verbul **a fi** nu urmează niciodată un complement de mod sau o circumstanţială de mod.

Să ne reamintim **verbele copulative**

a fi, a deveni, a se numi, a ieşi (=a deveni), a constitui
a însemna, a părea, a se chema, a ajunge, (= a deveni)
a se naşte, a se face, a rămîne
Tu vei fi / *ce îţi doreşti.*
Tu vei deveni / *ce îţi doreşti.*
Tu vei ajunge / *ce îţi doreşti.*

Elemente de legătură

— elementele obişnuite ale joncţiunii în frază (v. p. 10 şi urm.): conjuncţii subordonatoare, pronume relative, adverbe relative etc.

Topică şi punctuaţie

Propoziţia subordonată predicativă stă întotdeauna după verbul copulativ şi nu se desparte niciodată prin virgulă sau alt semn de acestea.

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu circumstanţiala de mod (atenţie la verbul determinat)

Scanned with OKEN Scanner

— atenție la situația cînd verbul determinat are valoare predicativă; atunci lîngă **a fi, a ieși, a ajunge** etc. se află altă subordonată:

El este *unde l-ai trimis.* (c. de loc)

A ajuns *unde l-ai trimis* (c. de loc)

— cînd propoziția subiectivă determină un verb copulativ, iar verbul copulativ are ca subordonată o predicativă, predicatul regentei se reduce la verbul copulativ (predicat incomplet):

Să înveți bine / *înseamnă* / să citești zilnic

SB. P.P. PR.

PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ SUPLIMENTARĂ

Este subordonata care are rol de element predicativ suplimentar pe lîngă un verb din regentă.

Se introduce prin elementele obișnuite de legătură.

Ca și elementul predicativ suplimentar, poate să se refere la:

— subiect:

Se aude rîul *cum murmură.*

— complement direct:

Aud rîul *cum murmură.*

— complement indirect:

Ne-am pomenit cu el *că vine.*

Probleme de analiză

— în mod obișnuit, neavînd noțiunea de predicativă suplimentară, în practica analizei, mai ales la clasele mai mici, predicativa suplimentară e luată în mod greșit ca modală, completivă directă sau indirectă, cînd se referă la subiect, complement direct sau indirect.

Să judecăm asemenea situații:

Te cunosc *cum muncești.*

L-am văzut *cum alerga.*

L-am văzut *că da înapoi.*

(Nu pot fi decît predicative suplimentare)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ ATRIBUTIVĂ

Are funcția de atribut pe lîngă un substantiv din regentă sau un înlocuitor al acestuia.

Răspunde la întrebările atributului.

Determină

— **un substantiv**

Fiecăruia îi e drag locul *unde s-a născut.*

Scanned with OKEN Scanner

— un pronume

Vom vorbi despre cel *care ne-a uitat.*
(cel=acela)

— numeral

A ajuns priceput al doilea, *care nu avea atîtea şanse.*

Elemente de legătură

— cele obișnuite (v. p. 10 și urm.)

Observații

Se constată o frecvență mai mare a pronumelor relative ca elemente de legătură **care, ce, cît,** însoțite uneori de prepoziții sau articole posesiv-genitivale.

Pronumele relative și adjectivele pronominale corespunzătoare au funcții sintactice în propozițiile din care fac parte.

Acesta e orașul / *în care* locuiesc.
c. de loc

Îmi plac orașele / *a căror* așezare respectă relieful.
atr. pron.

Cazul pronumelui e cel cerut de funcția sintactică iar genul și numărul sînt aceleași ca ale substantivului determinat din regentă (deoarece în subordonată acest pronume ține locul substantivului respectiv). Vezi partea I, morfologia, pronumele relativ.

Atenție la atributivele introduse prin adverbele relative! Să nu se confunde cu circumstanțialele.

Am văzut locul *unde s-au petrecut toate.*
ATR.

N-am uitat momentul *cînd mi-ai spus asta.*
ATR.

Am apreciat felul *cum ai spus-o.*
ATR.

Uneori atributiva este intercalată între cuvintele altei propoziții, despărțită sau nu prin virgulă:

Întrebarea *pe care mi-ai pus-o* are răspuns.
Întrebarea, *despre care nu știu nimic,* vine cam tîrziu.

Nota bene!

O greșeală frecventă de exprimare o constituie evitarea prepoziției *pe* care însoțește pronumele relativ. Nu e corect:

Scanned with OKEN Scanner

Cartea care mi-ai împrumutat-o...

ci:

Cartea *pe* care mi-ai împrumutat-o...

Topica

Stau, în general, după cuvîntul determinat, dar sînt situații cînd se intercalează între cuvintele altei propoziții (v. ex. de mai sus).

Punctuația

Și cînd stau după cuvîntul determinat, și cînd sînt intercalate, propozițiile atributive nu se despart sau se despart prin virgulă, dacă sînt **determinative** sau **explicative.**

Iată cartea / *pe care ți-am recomandat-o.*
Iată cartea, / *pe care ți-am recomandat-o.*
(atenți. la intonație)
Cartea *pe care ți-am recomandat-o* a ajuns în librării.
Cartea, *pe care ți-am recomandat-o,* a ajuns în librării.

O atenție specială asupra **propoziției atributive apozitive:** ea se desparte uneori de regentă prin juxtapunere (două puncte):

Aceasta e greșeala: *n-am pus încă un „i".*

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu circumstanțialele cînd e introdusă prin adverbe relative (atenție la cuvîntul determinat)

— nu orice propoziție introdusă prin pronume relative (care, ce etc.) e atributivă. Iată:

Se vede *care muncește.* (SB.)
Întrebarea este *care muncește.* (PR.)
V-ați pus problema *care muncește?* (ATR.)
Am văzut *care muncește.* (CD)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DIRECTĂ

Are funcția de complement direct pe lîngă un verb tranzitiv din regentă, o locuțiune verbală tranzitivă sau o interjecție predicativă.

Vede / *că nu-mi convine.*
A băgat de seamă / *că nu-mi convine.*
Iată / că am ajuns.

Întrebări: pe cine? ce?

Scanned with OKEN Scanner

Nota bene!

Ca și la complementul direct, evităm întrebarea **ce?**, fiindcă ne poate induce în eroare. Folosim întrebarea **care este lucrul pe care?**, unde **pe** ne indică un acuzativ cu rol de complement direct.

Am constatat / *că nu ești vinovat.*
CD (care este lucrul pe care l-am constatat?)

S-a constatat / *că nu ești vinovat.*
SB (care este lucrul care s-a constatat?)

Elemente de legătură: cele obișnuite (v. p. 10 și urm.).

Topica și punctuația

Stă, în general, după regentă, nedespărțindu-se prin virgulă de aceasta, cum nu se desparte complementul direct de cuvîntul determinat. Cînd, rareori, stă înaintea regentei, după ea se pune virgulă:

Că nu accepți, mai înțeleg...

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu subiectiva (v. mai sus)

— să nu se confunde cu completiva indirectă

Exemplu

El s-a hotărît / *să meargă.* (CI)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

Are funcția de complement indirect pe lîngă un cuvînt din regentă:

— **verb sau locuțiune verbală**

A vorbit *cu cine i-ai spus.*

Și-a dat seama *că a greșit.*

— **adjectiv**

Curios *să afle acestea,* a plecat repede.

Întrebări: cui? cu cine? cu ce? la cine? la ce? despre cine? despre ce? etc.

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de legătură

— cele obișnuite (v. p. 10 și urm.)

Probleme de analiză

— propoziția subordonată completivă indirectă poate avea nuanțe de:

— **cauzală**

Mă bucur / *că ai venit.*

— **condițională**

M-aș bucura / *să vii.*

— **finală**

Mă pregătesc / *să plec.*

— să nu se confunde cu completiva directă

— pentru identificarea corectă e posibil de folosit și aici întrebări cu pronumele relativ-interogativ **care: care este lucrul de care? care este lucrul cu care? care este lucrul la care?** etc. unde prepozițiile care însoțesc pronumele **care** indică funcția de complement indirect.

Exemplu

M-aș mira / *să-l găsești.* (care este lucrul de care m-aș mira?)

Topică și punctuație

Nu se despart prin virgulă cînd stau după regentă. Dacă sînt înainte, se folosește virgula:

De ce ți-e teamă, nu scapi.
(atenție la intonație)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ COMPLETIVĂ DE AGENT

Are funcția de complement de agent pe lîngă un cuvînt din regentă.

Apare ca și complementul de agent, după un verb la diateza pasivă.

Concursul a fost cîștigat *de cine a fost mai bine pregătit.*

Elemente de legătură

— pronumele relative **care, cine, ce, cît** însoțite de prepozițiile **de, de către.**

— pronumele nehotărîte **oricine, oricît**

Lucrările acestea sînt cunoscute *de oricine a citit ziarul de azi.*

Probleme de analiză

— uneori e greu de precizat subordonata, ca în exemplul:

Au fost foarte impresionați *de ceea ce au văzut.*

(Interpretări: completivă de agent, indirectă, cauzală)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC

Are funcția de complement circumstanțial de loc pe lîngă un verb din regentă.

Întrebări: unde? de unde? pe unde? pînă unde? încotro?

Elemente de legătură

— **adverbe relative:** unde, încotro, cît și compusele lor (oriunde, oriîncotro, orișiunde, orideunde etc.) însoțite uneori de prepoziții

Du-te *cît vezi cu ochii...*
Du-te *încotro vezi cu ochii...*
Du-te *pe unde vrei...*
Du-te *oriunde vrei...*

— **pronume sau adjective pronominale relative,** precedate de prepoziții: care, cine, ce, cît (către care, către cine, spre care, spre cine, înspre care, înspre cine, la care, la cine etc.).

S-a îndreptat *spre cine îl chema.*

Topică și punctuație

— stau, în general, după regentă și nu se despart prin virgulă de aceasta; cînd se află înainte se despart prin virgulă:

Unde mi-ai spus, acolo m-am oprit.

Observații

Propoziția circumstanțială de loc are cîteodată în regentă corespondent un adverb (corelativ) de loc:

De unde ai plecat, acolo te-ai întors.

Scanned with OKEN Scanner

Probleme de analiză

— atenție la cuvîntul determinat, pentru că nu orice propoziție introdusă prin unde este circumstanțială de loc.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE TIMP (TEMPORALĂ)

Are funcția de complement circumstanțial de timp pe lîngă un cuvînt din regentă.

Întrebări: cînd? de cînd? pînă cînd? cît timp? de cîte ori?

Elemente de legătură

— **adverbe relative și compusele lor**, însoțite sau nu de prepoziții (cînd, oricînd, cît, cum, orișicînd etc.)

Vino / *cînd vrei.*
Stai / *pînă cînd vrei.*

Observații

Se indică element de legătură prepoziția *pînă* devenită, se spune, conjuncție.

Iubește / *pînă poți.*

De fapt acest **pînă** provine din locuțiunea **pînă cînd** și se poate considera că are valoare adverbială.

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale subordonatoare:** după ce, îndată ce, în timp ce, imediat ce, înainte să, ori de cîte ori, în vreme ce etc.

Observații

Adverbul relativ **cum**, pentru că are și sens temporal (el fiind de obicei de mod), se mai numește **cum temporal.**

Cum te scoli, cum îți-e foame.
(dublat de corelativul *cum* din regentă)
Cum ajungi mai sus, uiți de ceilalți.

Uneori acest **cum** temporal are și nuanță de loc:

„Cum treci Siretul, apa-i rea..."

Observații

„Cînd" invers și „că" invers.

În anumite construcții, propoziția care pare subordonată e principală din punct de vedere logic:

Începusem a-mi pierde speranța, cînd numai iaca apari și tu.

Propoziția subliniată este subordonată, nu cea unde se află **cînd**

Cînd începusem a-mi pierde speranța, numai iaca apari tu.

De obicei, în propoziția unde apare **cînd,** se întîlnesc și adverbele **îndată, numai iaca,** și (adverbial)

Aceeași situație cu **că** (de astă dată are corelative în propoziția aparent principală pe **abia, încă, tocmai, bine**)

Abia mi-am aruncat ochii peste hîrtii, că mi-am și dat seama...

Topica și punctuația

— cînd stau după regentă, temporalele nu se despart prin virgulă de aceasta; cînd se află în alt loc, se despart, fie că sînt la începutul frazei, fie că sînt intercalate:

Cînd ai intrat, am sesizat de îndată...

Probleme de analiză

— nu orice propoziție introdusă prin **cînd** este temporală

Se știe *cînd vii.* (SB)

Am aflat *cînd vii* (CD)

Spune-mi ziua *cînd vii.* (ATR.)

— atenție la propoziția temporală introdusă prin **dacă**

Dacă plouă, atunci rămînem în clasă.

CT

Dacă a văzut asta, s-a mai potolit.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD (MODALĂ)

Are funcția de complement circumstanțial de mod pe lîngă un verb, adverb sau adjectiv din regentă.

Se descursă și el / *cum poate.*

E o fată frumoasă / *cum nu pot* / să-mi închipui alta...

Citește mai mult / *decît crezi tu.*

Întrebări: cum? în ce fel? în ce mod? cît?

Nota bene!

Circumstanțiala de mod arată nu numai modul cum se desfășoară acțiunea verbului din regentă, ci și comparația, cantitatea sau măsura.

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de legătură

— **adverbe relative de mod** și compuse ale lor: cum, precum cît, precît, oricum, oricît, pareă, decît.

— **locuțiuni conjuncționale:** după cum, ca și cum, ca și cînd pe cît, fără să, așa cum, de parcă.

Nota bene!

Modalele au adesea corelative în regentă: așa, astfel, tot astfel, cu atît, de ce.
Cum le cînți, așa joacă.

Observații

Adverbele **astfel, așa** formează uneori o unitate, deci se iau împreună la stabilirea elementelor de legătură:
A venit repede, a ș a c u m ți-a promis.

Probleme de analiză

— nu orice propoziție introdusă prin **cum** este modală.

Exemplu

Se știe *cum ai procedat.* (SB)
Eu știu *cum ai procedat.* (CD)
Îmi place modul *cum ai procedat.* (ATR.)
Problema este *cum ai procedat.* (PR.)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE CAUZĂ (CAUZALĂ)

Are funcția de complement circumstanțial de cauză pe lîngă un cuvînt din regentă arătînd cauza desfășurării unei acțiuni sau existenței unei însușiri.

Întrebări: din ce cauză? din ce pricină?

Elemente de legătură

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** că, căci, deoarece, fiindcă, dacă, întrucît, de vreme ce, din pricină că, pentru că, de bine ce (popular), de bine că (pop.), din moment ce.

Scanned with OKEN Scanner

De bine ce m-ai ajutat, vreau să te ajut și eu
(Fiindcă)

— adverbele relative **cum** și **unde** (cu sensul de pentru că)
Cum n-ai fost atent, ai greșit.
(Fiindcă)

Observații

În regentă apar uneori corelative locuțiunile adverbiale **de aceea, pentru aceea**
De aceea ți-am atras atenția, *pentru că am văzut oboseala ta.*

Topică și punctuație

În general, cauzalele se despart prin virgulă de regentele lor, indiferent unde s-ar afla față de regentă.

Totuși, dacă se accentuează asupra cauzalei, nu e necesară virgula, fapt impus chiar de sens:
El lipsește pentru că e bolnav. (Lipsește pentru că e bolnav, nu pentru că e chiulangiu)

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu circumstanțiala de scop (acțiunea din regenta cauzalei este rezultatul acțiunii subordonatei), chiar cînd au același corelativ, se deosebesc prin elementele de legătură:
De aceea a lipsit, *pentru că e bolnav.*
(cauzală)
De aceea a lipsit, *ca să se facă bine.*
(scop)

— să nu se confunde cu completiva indirectă
Mă bucur *că ai sosit.* (C.I. cu nuanță de cauză)

— cauzala are diferite nuanțe:

— de timp: Acum, *că am terminat*, să ne odihnim.

— condițională: *Dacă ai venit cu mine*, ne-am descurcat.

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ DE SCOP (FINALĂ)

Are funcția de complement circumstanțial de scop pe lîngă un verb din regentă, arătînd scopul acțiunii acestuia.

Întrebări: cu ce scop? în ce scop?

Scanned with OKEN Scanner

Elemente de legătură

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** să, ca să, pentru ca să, de, întărite de adverbele **nu, cumva,** pronumele **care** (ca nu cumva să, pentru ca nu cumva să, ca nu care cumva să etc.)

Nota bene!

Dacă în regentă are corelativ **pentru asta, de asta, de aceea, pentru aceea,** deosebirea de cauzală o va face elementul de legătură (v. mai sus).

Observații

Atenție la întrebuințarea greșită a unor elemente de legătură specifice finalei.

Nu pot *pentru ca să mă pronunț.* (greșit)

Topică și punctuație

Poate sta înainte sau după regentă. Cînd stă înainte, se desparte întotdeauna prin virgulă de regentă.

Ca să reușești, pregătește-te.

Cînd stă după regentă, nu se desparte prin virgulă dacă se accentuează asupra ei (ne indică acest lucru intonația):

Ți-a împrumutat totuși cartea *ca să nu zici că* e om rău.

Ți-a împrumutat totuși cartea, *ca să nu zici* că e om rău.

Introdusă prin **de** (=să), nu se desparte niciodată.

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu cauzala (acțiunea finalei e posterioară acțiunii verbului din regentă)

— să nu se confunde cu circumstanțiala de loc, mai ales cînd se introduce prin **de.**

Du-te *de te culcă.*

S-a dus *de și-a cumpărat pîine.*

— atenție la finalele introduse prin **de** însoțit de doar (adv.) uneori lipsește **de.**

Se țineau după tine, *doar (de) vor primi ceva.*

— să nu se confunde cu atributiva, în construcții de felul **cu scopul / să... în ideea / să, cu motiv / să...** etc., unde **să** introduce atributiva.

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONDIȚIONALĂ (CONDIȚIONALA)

Exprimă o condiție de a cărei îndeplinire depinde realizarea acțiunii din regentă, existența însușirii, calității.

Întrebări: cu ce condiție?

Nota bene!

Evită întrebarea **de ce?**

Elemente de legătură

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** dacă, de, în caz că, să, cînd (cu sensul dacă)

Nota bene!

După cum se observă, sînt foarte puține elemente de legătură. Unii mai consideră elemente de legătură și: **în caz dacă, în caz de, la caz că.**

Topică și punctuație

Poate sta înainte sau după regentă. Ca și în cazul altor subordonate, cînd stă înainte, se desparte întotdeauna prin virgulă iar cînd stă după, numai dacă nu se insistă asupra ei, nu e considerată importantă în frază.

Vin, *dacă mă chemi.*
Vin *dacă mă chemi.*

Probleme de analiză

— atenție la analiza construcțiilor **în cazul / că..., în cazul / cînd..., în cazul / în care..., în ipoteza / că..., cu condiția / să...** unde, după substantivele respective, urmează o atributivă:

la două, în ipoteza / *că el vină...*
ATR.

— să nu se **confunde** cu concesiva sau temporala introduse prin **dacă**

Dacă am **sau** *nu treabă*, eu tot vin. (Conc.)
Dacă plouă, atunci nu vin. (C.T.)

Observații

Adverbul din regentă ne indică felul,

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONCESIVĂ (CONCESIVA)

Indică o împrejurare în măsură să împiedice acțiunea verbului din regentă, dar nu o împiedică.

A venit la școală, *deși era bolnav.*

Nota bene!

Și propozițiile subordonate circumstanțiale concesive, condiționale, consecutive ș.a. corespund unor complemente circumstanțiale:

Ascultându-mă, vei face lucruri bune.
(compl. condițional)
Chiar *ascultându-mă*, tot vei avea probleme.
(compl. concesiv)
Nu e destul de pregătit *pentru o* nouă *probă.*
(compl. consecutiv)

Întrebarea cu care se poate afla concesiva: **în ciuda cărui fapt?**

Elemente de legătură

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** deși (conjuncție specifică), de, dacă, să, că, cu toate că, măcar că, chit că, măcar de, chiar de, chiar dacă, chiar să, fără să (se observă că ultimul cuvînt din locuțiune este conjuncția **dacă, de, să**)

— **adverbe relative sau nehotărîte:** cît, cum, oricît, oricum, oriunde

— **pronumele nehotărîte și adjectivele pronominale nehotărîte** oricine, oricare, oricît, oricîtă, orice, oricîți

Exemplu
Oricîți ar merge, nu vor rezolva.

Observații
În regenta subordonatei concesive, se găsesc uneori adverbe (**totuși, tot**) sau locuțiuni adverbiale (**cu toate acestea, cu toate astea**). Ele sînt un semn că subordonata e concesivă.

Observații
Uneori elementul de legătură nu este exprimat:
Vrei sau *nu vrei*, eu tot vin.

Scanned with OKEN Scanner

Topica și punctuația

Stau înainte sau după regentă. Totdeauna se despart prin virgulă de aceasta.

Concesiva intercalată se desparte prin virgule de context și se introduce numai prin că și prin de:

Copiii, *că-s copii*, și tot nu fac așa ceva.
Animalul, *de-i animal*, și tot nu face așa ceva.

Probleme de analiză

— construcția **în ciuda faptului / că...** e analizabilă, că introducînd o atributivă

— să nu se confunde cu consecutiva

— să nu se confunde cu alte propoziții introduse prin **dacă, de, să, că**

Nota bene!

Sînt două elemente sigure de fixare a felului propoziției: întrebarea concesivei și înlocuirea elementului de legătură cu conjuncția **deși**, specifică.

De-ai fi de zece ori mai tare, nu mi-a teamă.
(Deși)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CIRCUMSTANȚIALĂ CONSECUTIVĂ (CONSECUTIVA)

Arată urmarea, rezultatul acțiunii exprimate în regentă (sau ale însușirii).

Întrebare: care este urmarea faptului că...?

A alergat atîta, *de n-a mai putut*.

Elemente de legătură

— **conjuncții și locuțiuni conjuncționale:** încît (conjuncție specifică; se poate verifica propoziția consecutivă), că, de, să, ca să, de să, încît să, pentru ca să, cît să, decît să, așa că, așa încît, astfel încît, astfel că.

Nota bene!

Să fim atenți la consecutivele introduse prin **să, pentru ca să, ca să**, care pot produce confuzia cu finalele.

Tu ești mult prea atent, *ca să confunzi...*
(încît)

Nota bene! În regenta consecutivei, se află adverbe ca **destul, prea, atît** sau pronume și adjective pronominale nehotărîte **(atît, atîți, atîta, atîtea, atare)**

Atîția au fost, *că nu se mai vedea nimic.*

De asemenea, în regentă pot fi și adverbele sau locuțiunile adverbiale: *astfel, așa, în așa fel, pînă într-atît, pînă acolo* (atenție la situația cînd formează cu **că** o locuțiune).

Topica și punctuația

Stă întotdeauna după regentă. Se desparte prin virgulă de aceasta, cu excepția situației cînd este introdusă prin **de**, aflat imediat lîngă predicatul regentei sau cînd în regentă se află adverbul **prea**

Mănîncă *de te sperie.*

A fost prea ocupat *ca să mai ia seama la fleacuri.*

Probleme de analiză

— să nu se confunde cu finala

— să nu se confunde, ca sens, **consecutiv** (care înseamnă „referitor la urmare, consecință") cu **concesiv** („care face o favoare, o concesie").

C U P R I N S

pagina

I **Obiectul sintaxei** 3

II **Mijloace de exprimare a raporturilor sintactice** 3

III **Raportul de coordonare** 4

1. Coordonarea în propoziție 4
2. Coordonarea în frază 5

IV **Raportul de subordonare** 7

1. Subordonarea în propoziție 7
2. Subordonarea în frază 10

V. **Corespondența dintre părțile de propoziție și propoziții** 12

1. Expansiunea 13
2. Contragerea 16

VI **Tipuri de propoziții** 18

1. După importanța în frază 18
2. După aspect 19
3. După scopul comunicării 19
4. După atitudinea vorbitorului 20
5. După structură 21
   a. propoziții analizabile 21
   b. propoziții neanalizabile 22

Scanned with OKEN Scanner

VII Cuvinte, construcții, propoziții, fraze incidente 23
VIII Intercalarea 26
IX Tipuri de analiză a unei propoziții sau fraze 27
Analiza unei propoziții 27
Analiza unei fraze 29
X Părțile de propoziție 32
1. Introducere 32
2. Felurile părților de propoziție 33
3. **Subiectul** 34
Felurile subiectului 34
Părțile de vorbire prin care se exprimă subiectul ... 35
Propoziții fără subiect 36
Punctuația subiectului 36
4. **Predicatul** 36
Felurile predicatului 37
Predicatul verbal 37
Predicatul nominal 38
Numele predicativ 39
Acordul predicatului cu subiectul 40
5. **Elementul predicativ suplimentar** 40
6. **Atributul** 42
Felurile atributului 42
Atributul substantival 42
Atributul adjectival 43
Atributul pronominal 44
Atributul verbal 44
Atributul adverbial 45
Atributul interjecțional 45
7. **Complementul** 45
Felurile complementului 45
Complementul direct 46
Complementul indirect 48

Scanned with OKEN Scanner

Complementul de agent 50
Complementele circumstanţiale 51
— de loc 51
— de timp 52
— de mod 54
— de cauză 56
— de scop 57

XI **Propoziţiile subordonate** 59
Definire, feluri 59
Propoziţia subordonată subiectivă 60
Propoziţia subordonată predicativă 62
Propoziţia subordonată predicativă suplimentară 63
Propoziţia subordonată atributivă 63
Propoziţia subordonată completivă directă 65
Propoziţia subordonată completivă indirectă 66
Propoziţia subordonată completivă de agent 67
Propoziţiile subordonate circumstanţiale
— de loc 68
— de timp 69
— de mod 70
— de cauză 71
— de scop 72
— condiţională 74
— concesivă 75
— consecutivă 76

Tiparul executat la
S.C. Tipocart Braşovia S.A. 1003

Scanned with OKEN Scanner

I.S.B.N. 973-95474-6-x

LEI 100

Scanned with OKEN Scanner